

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку і оподаткування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
Облік капіталу міжнародних компаній та аналіз його структури і
динаміки

Спеціальність : 071 – Облік і оподаткування

Магістерська програма – Міжнародний облік

Виконав: студент групи

ОМОм-21

Михайлишин І.З

Науковий керівник :

к.е.н., доцент Романів Р. В.

Тернопіль -2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА РОЛЬ ЙОГО СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ	5
1.1. Економічна характеристика власного капіталу та його функції	5
1.2. Класифікація структурних компонентів власного капіталу та управління їх величиною	12
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ	25
2.1. Облік зареєстрованого капіталу та його змін на підприємствах різних форм власності	25
2.2. Облік додаткового, резервного та регулюючого капіталу	33
2.3. Облік прибутків, непокритих збитків	38
2.4. Облік власного капіталу у міжнародній практиці	44
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ Й АУДИТ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	55
3.1. Методика аналізу структури, ефективності та руху власного капіталу	55
3.2. Методика аудиту власного капіталу	70
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Функціонування ринкової моделі економіки в Україні супроводжується масштабними процесами приватизації та реформування підприємств. Цей процес передбачає не лише зміну власності на засоби виробництва, але й реорганізацію їх організаційно-правових форм. Однією з ключових складових такої реформи було удосконалення бухгалтерського обліку, оскільки він відігравав важливу роль у відображенні цих змін у фінансовій звітності підприємств. Одним із пріоритетних завдань в цьому контексті було забезпечення достовірного та повного відображення прав власників у фінансовій звітності.

Дослідження, спрямовані на розкриття сутності та змісту категорії «власний капітал» на різних етапах розвитку суспільних та виробничих відносин, дійсно мають велике значення. Вони допомагають краще розуміти сутність цієї категорії і враховувати її в контексті еволюції економічних систем та бухгалтерської практики. Такі дослідження сприяють розвитку концепцій управління власним капіталом та впровадженню кращих практик у бухгалтерському обліку, що, в свою чергу, сприяє підвищенню довіри до фінансової звітності підприємств. Питання сутності капіталу становить предмет дискусій в економічній науці, що відображено у створенні різноманітних теорій.

Науковий пошук у цьому напрямку призвів до створення різноманітних теорій, що пояснюють природу капіталу підприємств та його відносини з розпорядженням залишковим доходом. Ці теорії враховують різні підходи та концепції щодо формування та використання капіталу, що допомагає краще розуміти його роль у функціонуванні підприємств та економічних систем загалом.

З огляду на дискусійність наведених вище питань, дослідження сутності та функцій власного капіталу, організації його обліку є актуальним і важливим, що і зумовило вибір теми дипломної роботи.

Метою роботи є теоретичне та практичне дослідження методики обліку, аналізу й аудиту власного капіталу.

Для досягнення визначеної мети в роботі передбачено вирішення таких

завдань:

- дати характеристику науковим дискусіям щодо сутності та структури власного капіталу;
- визначити функції власного капіталу та методів управління його величиною;
- розкрити сутність нормативного регулювання формування та обліку власного капіталу;
- дослідити методики обліку вкладеного капіталу;
- вивчити методи обліку накопиченого та регулюючого капіталу;
- дослідити методики обліку власного капіталу у зарубіжних країнах;
- проаналізувати рух, структуру та ефективність використання власного капіталу;
- визначити напрямків аудиту стану та руху власного капіталу.

Ці завдання є ключовими для забезпечення ефективного управління власним капіталом підприємства та забезпечення його стабільності та розвитку.

Об'єктом дослідження виступила господарська діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «ПЛЮС ТРИ».

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у здійсненні порівняльної характеристики вітчизняної та зарубіжної методики обліку власного капіталу та розробці на цій основі підходів до вдосконалення порядку відображення даної категорії в обліково-аналітичній системі.

Практична значущість полягає в проведенні аналізу ефективності використання власного капіталу на досліджуваному підприємстві.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА РОЛЬ ЙОГО СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ

1.1 Економічна характеристика власного капіталу та його функції

Капітал є ключовою категорією в економічній науці, і його сутність може виявитися складною через різні підходи до його визначення.

Перший підхід, який розглядає капітал як сукупність різних ресурсів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування активів підприємства, акцентує увагу на матеріальних аспектах капіталу і його визначенні через вартість активів.

Другий підхід розглядає капітал переважно як фінансові ресурси, авансовані для фінансово-господарської діяльності підприємства, зосереджуючись на фінансовому аспекті капіталу.

Однак обидва ці підходи мають свої недоліки, оскільки розглядають капітал як статичний об'єкт, не враховуючи його динаміку та рух у часі.

Більш прогресивним для пояснення є відтворювальний підхід. Він дозволяє розуміти сутність капіталу, як єдиного цілого, яке здійснює безперервний рух у часі і просторі. Цей підхід передбачає єдність усіх стадій відтворювального процесу: виробництва, обміну, розподілу та споживання. Капітал розглядається як вартість, яка послідовно набуває різних форм - грошової, виробничої, товарної, грошово-прирістної - в процесі цього руху.

Цей підхід дозволяє краще розуміти природу капіталу та його роль у відтворенні економічних систем, а також враховувати його динаміку та розвиток з плином часу.

Вартість капіталу впливає на оцінку бізнесу, однак, як відзначають різні дослідники, не всі компоненти власного капіталу на сьогодні відображаються у балансі. Мова йде, в першу чергу, про інтелектуальний капітал.

«Сьогодні розрив між балансовою і ринковою вартістю бізнесу є настільки значним, що ігнорувати цей факт в бухгалтерському обліку вже не має ніякого економічного змісту. Невідображення таких нематеріальних компонентів в балансі компанії, робить дану форму звітності абсолютно беззмістовною з точки зору адекватної оцінки» [45, С.878].

Власний капітал, також відомий як власний оборотний капітал або власний капітал підприємства, є одним з основних компонентів фінансової структури підприємства. Він визначається як різниця між активами (або вартістю всього майна) підприємства та його зобов'язаннями. Іншими словами, це частина майна підприємства, яка належить власникам після врахування всіх зобов'язань перед сторонами, такими як кредитори.

Власний капітал включає в себе капітальні внески власників (наприклад, акціонерів у випадку акціонерних товариств або членів у випадку товариств з обмеженою відповідальністю), накопичені прибутки (або непокриті збитки), а також інші резерви і фонди підприємства. Власний капітал є важливим показником фінансової стійкості та потенційних можливостей розвитку підприємства, оскільки він представляє власний внесок власників і вказує на їхній власний інтерес у діяльності підприємства.

Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» власний капітал трактується як частина в активах після вирахувань в його зобов'язаннях.

В бухгалтерському обліку власний капітал (К) визначається як різниця між вартістю активів (А) підприємства та його зобов'язаннями (З). Це можна записати це як:

$$K=A-Z$$

Ця різниця представляє величину власного капіталу, який залишається після врахування всіх зобов'язань перед кредиторами та іншими сторонами. Зобов'язання, які підприємство має перед кредиторами, включають усі види боргових зобов'язань, такі як кредити, заборгованість постачальникам, інша кредиторська заборгованість та інші.

Отже, рівень власного капіталу визначається не лише вартістю майна підприємства, але й величиною його зобов'язань. Цей підхід відображає важливість забезпечення фінансової стійкості підприємства шляхом урахування всіх фінансових зобов'язань при визначенні вартості його капіталу.

Власний капітал підприємства має ряд характеристик, які відображають його природу та роль у фінансовій системі підприємства:

1. **Обов'язкова наявність:** власний капітал є однією з основних складових частин фінансової структури будь-якого підприємства. Це означає, що без власного капіталу не може існувати підприємство, оскільки він є власністю його власників.
2. **Добровільність утворення:** формування власного капіталу зазвичай є добровільним актом власників підприємства. Вони можуть внести свою частку або інвестувати свої кошти в обмін на певну частку власності.
3. **Участь в інвестуванні з метою одержання доходів чи інших вигод:** власний капітал використовується для інвестування в підприємство з метою отримання прибутку чи інших вигод для його власників.
4. **Право власників капіталу на участь в управлінні:** власники капіталу мають право брати участь у вирішенні стратегічних питань та управління підприємством. Це може бути реалізовано через голосування на загальних зборах акціонерів чи інших формах корпоративного управління.
5. **Право на прибуток:** власники капіталу мають право на отримання частки з прибутку підприємства у вигляді дивідендів або інших вигод від інвестицій в підприємство.

Ці властивості визначають роль та значення власного капіталу у фінансовому житті підприємства та відображають права й обов'язки його власників.

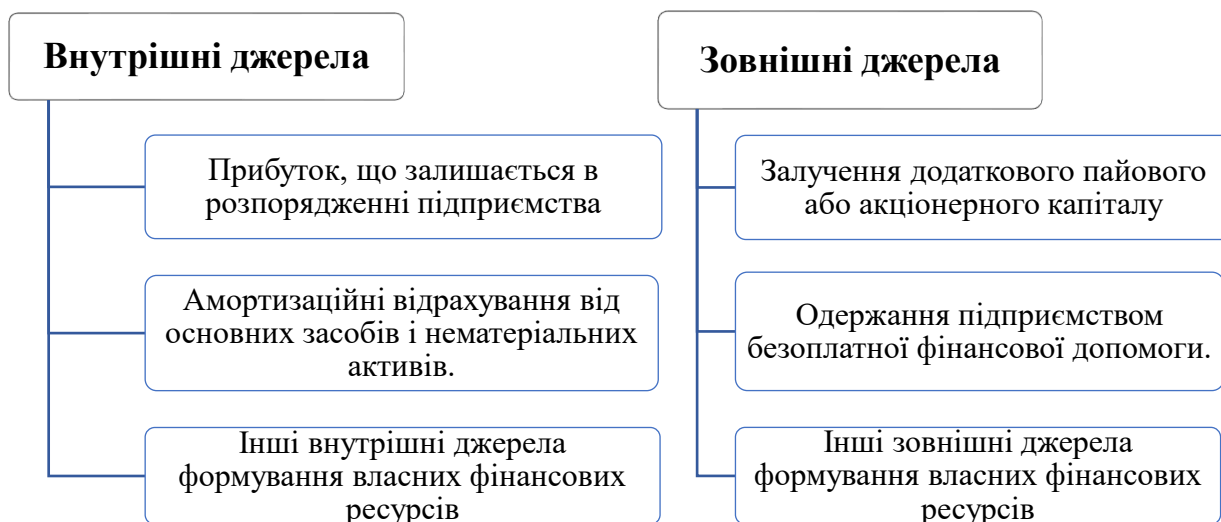

Рис. 1.1. Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства

Розглядаючи економічну сутність капіталу, І.А.Бланк [4, С.135-137] відзначає такі його характеристики:

1. «Капітал підприємства є основним чинником виробництва. В економічній теорії виділяють три основних чинники виробництва, які забезпечують господарську діяльність виробничих підприємств – капітал; землю і інші природні ресурси; трудові ресурси. В системі цих чинників виробництва капіталу належить пріоритетна роль, так як він об'єднує всі чинники в єдиний виробничий комплекс» [4, С.135].

2. «Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять доход. В цій якості капітал може виступати ізольовано від виробничого чинника - у формі позичкового капіталу, який забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а у фінансовій сфері його діяльності» [4, С.136].

3. «Капітал є головним джерелом формування доходів його власників. Споживана в поточному періоді частина капіталу виходить з його складу, і стає спрямованою на задоволення поточних потреб його власників (тобто перестає виконувати функції капіталу). Накопичувана частина покликана забезпечити потреби його власників в перспективному періоді» [4, С.136].

4. «Капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості. В цій якості виступає перш за все власний капітал підприємства, який визначає

обсяг його чистих активів» [4, С.136].

5. «Динаміка капіталу підприємства є найважливішим барометром рівня ефективності його господарської діяльності. Здатність власного капіталу до самозростання високими темпами характеризує високий рівень формування і ефективного розподілу прибутку підприємства, його здатність підтримання фінансової рівноваги за рахунок внутрішніх джерел» [4, С.137].

Останнім часом великої популярності набула концепція збереження фінансового капіталу або концепція позитивного фінансового результату. Вона підкреслює важливість того, щоб підприємство заробляло прибуток і підвищувало свій фінансовий капітал з чистих активів протягом періоду діяльності.

Основні принципи цієї концепції включають:

1. Збільшення чистих активів: підприємство повинно працювати на те, щоб на кінець періоду чисті активи були більшими, ніж на початок періоду. Це означає, що вартість активів, які перебувають у власності підприємства, повинна зростати.

2. Мінімізація виплат власникам: прибуток, зароблений підприємством, може бути використаний для різних цілей, включаючи розподіл дивідендів або реінвестування в розвиток компанії. Однак, концепція збереження фінансового капіталу вказує на те, що ці виплати повинні бути обґрунтованими і не повинні приводити до зменшення чистих активів.

3. Ефективне управління: ця концепція підкреслює важливість ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства, щоб забезпечити зростання чистих активів і досягнення позитивного фінансового результату.

Функції капіталу можна поділити на економічні та юридичні.

Юридичні функції власного капіталу відображають його роль у правовій системі та відносинах між підприємством та його власниками. Основні юридичні функції власного капіталу включають:

1. Створення юридичної особи. Власний капітал є одним з необхідних елементів для створення юридичної особи, такої як підприємство або корпорація.

Зазвичай, власники вносять певну суму грошей або інших активів в обмін на частки власності в підприємстві, що стає юридичною особою з власним капіталом.

2. Забезпечення прав власності. Власний капітал підтверджує право власників на активи та контроль над підприємством. Це дає власникам право власності на частку в підприємстві та участь в управлінні його справами.

3. Обмеження відповідальності. Власний капітал може функціонувати як форма обмеження відповідальності для власників підприємства. Власники несуть відповідальність лише до розміру своїх інвестицій у підприємство, а не більше цієї суми, що дозволяє знизити ризики для особистих майнових інтересів власників.

4. Можливість залучення фінансування. Власний капітал створює основу для залучення додаткового фінансування через емісію акцій або випуск інших цінних паперів. Це дає можливість підприємству збільшувати свій капітал для розвитку та розширення діяльності.

5. Механізм розподілу прибутку: Власний капітал відображає накопичений прибуток підприємства, який може бути розподілений серед власників у вигляді дивідендів або інших форм винагороди.

Економічні функції власного капіталу відображають його роль у фінансовому управлінні підприємством та його вплив на його діяльність. Основні економічні функції власного капіталу включають:

1. Фінансування інвестицій та розвитку. Власний капітал є важливим джерелом фінансування для інвестиційних проектів та розвитку підприємства. Він може бути використаний для придбання нового обладнання, розширення виробництва, введення нових технологій та інших стратегічних ініціатив.

2. Забезпечення фінансової стійкості. Власний капітал допомагає забезпечити фінансову стійкість підприємства, оскільки він не вимагає щомісячних або щоквартальних виплат у вигляді відсотків, як це роблять кредитори. Це дозволяє підприємству мати більшу гнучкість у розпорядженні своїми фінансами та управлінні ризиками.

3. Зниження фінансових витрат. В порівнянні з борговим капіталом, власний капітал може бути менш дорогим джерелом фінансування. Хоча власний

капітал може вимагати відповідних інвестицій від власників, він не потребує виплати відсотків або інших видів фінансових зобов'язань, що зменшує загальні фінансові витрати підприємства.

4. Підвищення кредитного рейтингу. Велика кількість власного капіталу може позитивно впливати на кредитний рейтинг підприємства. Це може забезпечити кращий доступ до кредитів та інших видів фінансування, а також зменшити витрати на кредитування.

5. Створення стимулів для ефективного управління. Власний капітал може створювати стимули для ефективного управління та досягнення позитивних фінансових результатів. Власники, які вкладають свої кошти у підприємство, зацікавлені в його успіху та мають мотивацію для ефективного управління та досягнення прибутковості.

Таким чином, юридична та економічна перспективи на власний капітал відрізняються за способом їхнього розгляду та підходом до визначення.

З юридичної точки зору, капітал є величиною майна, яке перейшло до власності підприємства як юридичної особи. Це означає, що підприємство має право власності на активи, які складають його капітал, включаючи грошові кошти, майно, інтелектуальну власність та інші ресурси.

З економічної точки зору, власний капітал визначається як різниця між активами та зобов'язаннями підприємства. Це включає в себе внесок власників, накопичені прибутки та інші елементи, які формують капітал підприємства.

Економічний підхід до визначення величини власного капіталу дійсно передбачає необхідність контролю за процесом його формування. Це означає, що керівництво підприємства має слідкувати за тим, як збільшується капітал через внески власників, накопичення прибутків та інші джерела. Реальне поповнення капіталу є ключовим фактором для забезпечення фінансової стабільності та розвитку підприємства.

З бухгалтерської (балансової) точки зору, капітал власників визначається як залишкова частка прав на активи підприємства після виконання зобов'язань перед

кредиторами. Це означає, що після вирахування всіх зобов'язань від загальної вартості активів залишається капітал, який належить власникам підприємства.

Отже, власний капітал може бути розглянутий як вартість підприємства, що залишається після врахування всіх зобов'язань, або як чисті активи корпорації, які є власністю юридичної особи.

І дійсно, з точки зору балансового обліку, активи підприємства відображають вартість майна, яке перебуває в його розпорядженні, тоді як капітал власників представляє залишкову вартість цього майна, яка залишається після виконання всіх зобов'язань. Таким чином, капітал власників є важливим показником фінансової стійкості та потенційного віддзеркалення вартості підприємства.

1.2. Класифікація структурних компонентів власного капіталу та управління їх величиною

Структура капіталу є важливим аспектом при оцінці фінансового стану та потенціалу розвитку підприємства. Декілька напрямів класифікації капіталу, які зазвичай зустрічаються в економічній літературі, включають такі (рис.1.2).

Джеймс Вільям Фултон. Рахунок «Капітал» на його думку «втілює в собі мету бухгалтерського обліку, все інше – тільки засоби для досягнення поставленої мети. Кожен рахунок бухгалтерського обліку – це розшифрування капіталу власника» [11, С. 147].

Хікс Дж. характеризує власний капітал «за джерелами їх походження, виділяючи такі джерела: суми, внесені акціонерами; перевищення сум чистого прибутку над дивідендами; безкоштовні надходження від інших осіб» [11, С.147].

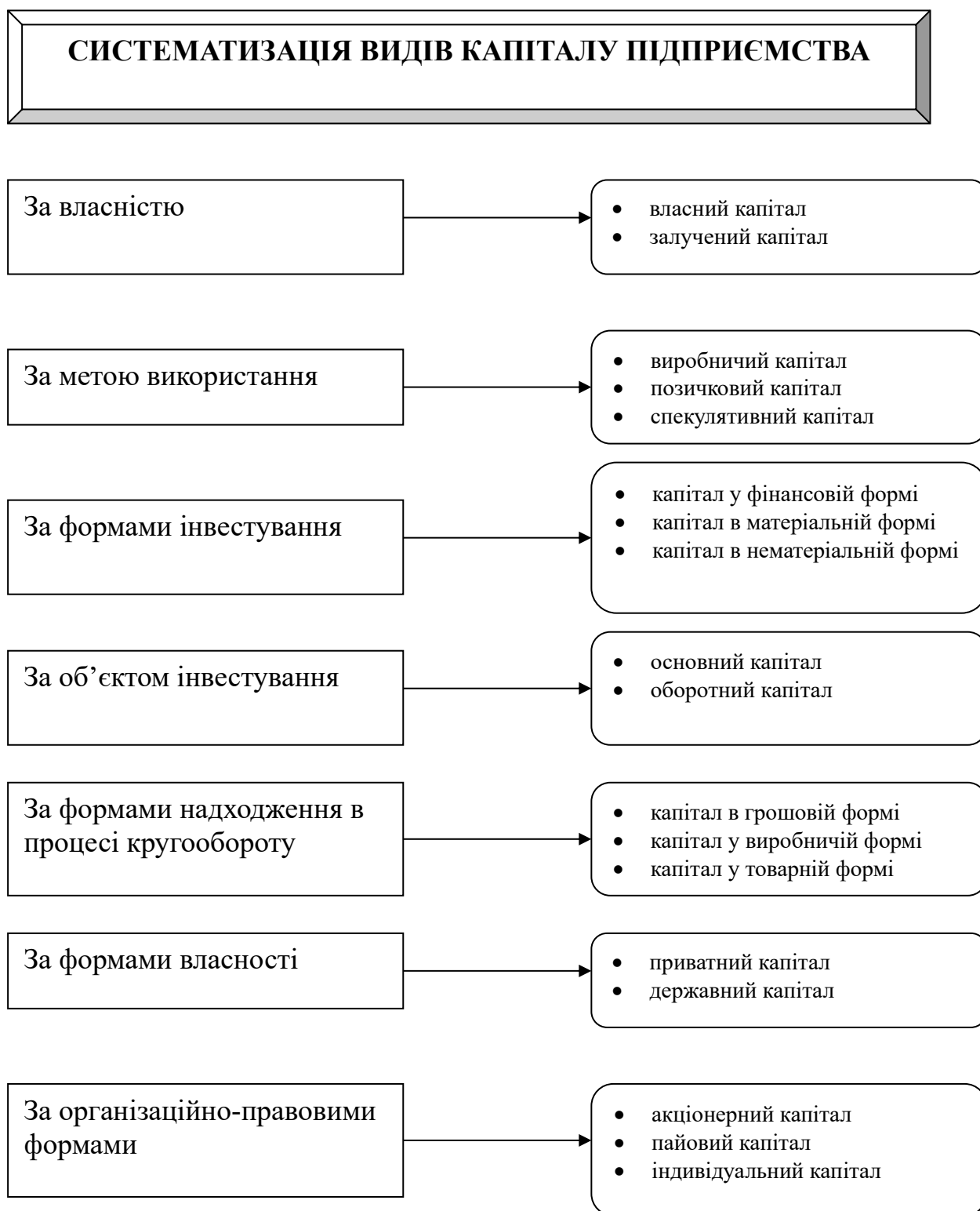

Рис. 1.2.Класифікація капіталу.

Відомі теоретики обліку І.Ф. Шер, А.Кальнес, А.П.Рудановський визначали поняття «капітал» через право власності. «Щодо господарського походження власність складається із конкретних і придатних для обліку господарських благ, із складових частин майна, сумарна вартість яких становить все майно, що

бухгалтерською мовою означає - активи підприємства. З юридичної точки зору, тобто беручи до уваги природу і джерела утворення, він називає власність капіталом, що трактується як абстрактне право розпорядитися майном» [6, С.802].

П. Самуельсон і Н.Нордхаус стверджують, що «капітал складається з благ тривалого користування, створених економікою для виробництва інших товарів» [11, С. 148]. Дж. Робінсон стверджує, що «капітал, коли він виражається ще у не інвестованих фінансах, є не що інше, як сума грошей» [11, С. 148].

Поділ власного капіталу на зареєстрований та додатковий накопичений відображає важливі аспекти щодо його формування, регулювання та функціонування.

1. *Зареєстрований капітал:*

- це сума, яка визначається в установчих документах підприємства, таких як статут (у разі корпоративних компаній) або установчий договір (у разі Товариств з обмеженою відповідальністю);
- статутний капітал є первісним джерелом інвестицій у підприємство та формуванням його майна;
- розмір статутного капіталу часто має обмеження, встановлені законодавством, і не може бути меншим за визначену суму(для акціонерних товариств).

2. *Додатковий накопичений капітал:*

- додатковий капітал включає додатково вкладений капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток, але не є обов'язковим для реєстрації в органах державної реєстрації;
- цей тип капіталу доповнює статутний капітал і може використовуватися для різних цілей, таких як розвиток підприємства, формування резервів на майбутні витрати або виплату дивідендів власникам.

Такий поділ дозволяє ефективно регулювати відносини власності та управління підприємством, а також забезпечує стабільність фінансового стану компанії і визначає її потенційні можливості для розвитку.

Облікова політика підприємства впливає на визначення та оцінку елементів балансу, таких як активи та зобов'язання, а отже, і на величину власного капіталу. Оскільки власний капітал обчислюється як різниця між активами та зобов'язаннями, методи та процедури, які використовуються для оцінки цих елементів, можуть суттєво впливати на кінцевий розмір власного капіталу. Ось деякі способи, якими облікова політика може впливати на цей процес:

1. *Методи оцінки активів:* облікова політика може визначати методи оцінки активів, такі як історична вартість, справедлива вартість або вартість відтворення. Вибір конкретного методу може призвести до різних значень активів і, відповідно, різних величин власного капіталу.

2. *Управління зобов'язаннями:* політика щодо управління зобов'язаннями, такими як строк погашення кредитів, може впливати на розмір зобов'язань підприємства, що в свою чергу впливає на величину власного капіталу.

3. *Облікові прийоми:* облікова політика також може включати певні практики, такі як амортизація, резервування, розпізнавання витрат тощо, які можуть впливати на величину прибутку, а отже, і на величину накопиченого прибутку, який у свою чергу є однією з компонентів власного капіталу.

«Управління використанням капіталу включає в себе планування, координацію і контроль процесів, спрямованих на максимально ефективний розподіл складових власного капіталу для досягнення стратегічних цілей підприємства. Це може включати розподіл капіталу на інвестиції в розвиток бізнесу, погашення боргів, виплату дивідендів акціонерам, збільшення оборотних коштів та інші напрямки» [48, С.40].

Системний підхід до управління капіталом означає розгляд всіх компонентів і процесів взаємозалежно і як частини єдиної системи. Це означає, що рішення про використання капіталу повинні бути прийняті з урахуванням всіх аспектів бізнесу, включаючи фінансові, стратегічні, операційні та ризикові фактори.

Ефективне управління капіталом допомагає забезпечити оптимальне використання ресурсів компанії, мінімізувати ризики та максимізувати доходи для акціонерів і інших зацікавлених сторін. Воно вимагає постійного моніторингу

фінансових показників, аналізу ринкових умов і стратегічного планування для досягнення успіху в довгостроковій перспективі.

Управління власним капіталом з позиції системного підходу, можна представити у вигляді схеми (рис.1.2).

Управління власним капіталом потребує систематичного моніторингу, аналізу та вдосконалення. Постійна оцінка ефективності різних елементів системи дозволяє вчасно виявляти проблеми та недоліки, а також вносити корективи для покращення результативності.

Це може включати перегляд стратегій розподілу капіталу, перерозподіл ресурсів, удосконалення процесів прийняття рішень та вдосконалення систем контролю. Такий цикл постійного вдосконалення дозволяє компанії адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі та досягати своїх стратегічних цілей в ефективний спосіб.

Коли один елемент системи виявляється малоефективним, це може негативно вплинути на всю систему, оскільки кожен елемент взаємодіє з іншими.

Наприклад, якщо витрати на певний проект або напрямок бізнесу перевищують очікувані доходи, це може призвести до зменшення прибутку компанії та зниження власного капіталу. Як результат, може зменшитися інвестиційний потенціал компанії та її здатність до розвитку.

Рис.1.2 Забезпечення підсистеми управління власним капіталом в системі управління ринковою вартістю [48, С.641]

Оптимальна структура капіталу є ключовою складовою успішного фінансового управління підприємством. Підприємство повинно збалансувати

використання власного та залученого капіталу з метою максимізації вартості для акціонерів та забезпечення фінансової стійкості.

Оптимальне співвідношення між власним та позиковим капіталом може залежати від багатьох факторів, таких як галузь бізнесу, ринкові умови, ризики та потенціал прибутковості проектів. Завдання управління власним капіталом полягає в тому, щоб знайти баланс між власним та залученим капіталом, який оптимізує вартість компанії та мінімізує фінансові ризики.

Для досягнення цієї мети підприємство може використовувати різні методи, включаючи аналіз вартості капіталу, структурне фінансування, розрахунок фінансового левериджу та інші фінансові моделі. Важливою складовою є постійний аналіз та коригування стратегії фінансового управління відповідно до змін в економічних умовах та стратегічних цілях компанії.

Власний капітал, зазвичай, має вищу вартість порівняно з позиковим капіталом, оскільки він не вимагає платежів відсотків або обов'язкового погашення в майбутньому. Крім того, він забезпечує більшу стійкість фінансового положення компанії, оскільки власники капіталу не мають права на обов'язкові виплати в разі збитків. Тому максимізація власного капіталу в порівнянні з позиковим може сприяти збільшенню ринкової вартості компанії.

Проте вирішення про оптимальну структуру капіталу має бути здійснене з урахуванням різноманітних факторів, включаючи фінансові цілі підприємства, ризики, операційні потреби та ринкові умови. Наприклад, позиковий капітал може бути вигідним для фінансування проектів з високою потенційною прибутковістю, але при цьому може збільшити фінансовий ризик компанії в разі неплатоспроможності або підвищення відсоткових ставок.

Оптимізація структури капіталу є ключовим аспектом стратегічного управління фінансами підприємства. Цей процес полягає у досягненні оптимального співвідношення між власним та запозиченим капіталом з метою максимізації вартості підприємства та мінімізації загальних витрат капіталу.

Оптимальна структура капіталу підприємства залежить від його конкретних обставин, таких як ризикованість бізнесу, вартість капіталу, наявність ринків

фінансування, податкові обмеження та інші фактори. Це може включати різноманітні комбінації власного та запозиченого капіталу, а також використання інших фінансових інструментів, щоб забезпечити оптимальне фінансування для досягнення стратегічних цілей підприємства.

За словами Пилипенко О.І.: «Для управління власним капіталом на стадії створення нового підприємства необхідна облікова інформація про засновників, їх частку в статутному капіталі та її отримання у формі матеріальних цінностей, нематеріальних активів та грошових коштів. В подальшому необхідні бухгалтерські дані про збільшення статутного капіталу за рахунок надходження нових вкладень, формування резервного капіталу в результаті розподілу прибутку, а також про зменшення статутного капіталу при вибутті учасників, вилучення засобів з будь-яких причин» [38, С. 107].

«Для управління власним капіталом бухгалтерський облік покликаний забезпечувати користувачів інформацією про:

- кількість засновників, їх частку у статутному капіталі, додаткові внески засновників, збільшення або зменшення номінальної вартості випущених акцій, вилучення власного капіталу, анулювання акцій, обмін облігацій на акції підприємства тощо;

- повноту та своєчасність відображення в бухгалтерському обліку операцій з пайовим капіталом, правильність обліку пайових внесків;

- забезпечення страхування найбільш ризикових видів діяльності, розміри обов'язкових щорічних відрахувань до резервного капіталу;

- ступінь залежності підприємства від залучених джерел фінансування; встановлення достовірності первинних даних відносно формування статутного капіталу, використання активів, що є внесками, правильності ведення обліку статутного капіталу;

- формування додатково вкладеного капіталу, правильність ведення обліку операцій з додатково вкладеним капіталом, достовірність відображення даних в звітності підприємства;

- наявність та рух нерозподіленого прибутку підприємства та напрями його використання, списання непокритих збитків за рахунок нерозподіленого прибутку, величину розподіленого між власниками прибутку;

- ступінь незалежності підприємства від залучених джерел фінансування;

- відповідність статутного капіталу величині чистих активів в кінці року на дату балансу» [53, С. 405].

Власний капітал відображають у I розділі балансу одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни. Характеристика його компонентів наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Відображення власного капіталу в балансі підприємства та його характеристика

Стаття в балансі	Рядок в балансі	Інформація, що розкривається
1	2	3
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	«Наводиться зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного (пайового) капіталу, відображають у цій статті суму фактичного внеску власників до статутного (пайового) капіталу підприємства» [18, С.256].
Капітал в дооцінках	1405	«Відображаються сума дооцінки необоротних активів та фінансових інструментів» [18, С.256].
Додатковий капітал	1410	«Акціонерні товариства показують суму, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість. Інші підприємства відображають у цій статті суму капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу» [18, С.256].
Резервний капітал	1415	«Наводиться сума резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства» [18, С.256].
Нерозподілений прибуток	1420	«Відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу» [18, С.256].

1	2	3
Неоплачений капітал	1425	«Відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу» [18, С.256].
Вилучений капітал	1430	«Господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників, державні (казенні) та комунальні підприємства - передачу майна» [18, С.256].

Зареєстрований капітал, також відомий як пайовий капітал, є складовою частиною власного капіталу підприємства. Це сума грошей або вартості активів, яку вкладають у підприємство його власники або інвестори, щоб створити чи розвивати бізнес.

Статутний капітал є ключовим елементом власного капіталу підприємства і відображає його фінансовий стан та стабільність. Це сума, яка фіксується у статутних документах підприємства та відображається в балансі як один з основних показників фінансового стану.

Основні характеристики статутного капіталу:

1. Фіксована сума. Статутний капітал встановлюється в установчих документах підприємства і є фіксованою сумою, яку засновники (учасники) зобов'язані внести або вже внесли для створення або розвитку підприємства.

2. Важливий показник фінансової стійкості. Величина статутного капіталу може бути важливим показником фінансової стійкості підприємства. Вона відображає зобов'язання засновників (учасників) щодо фінансової підтримки підприємства і може впливати на його кредитоспроможність та здатність до залучення додаткового капіталу.

3. Обмежена доступність для використання. Статутний капітал не завжди доступний для використання підприємством, оскільки він зазвичай має бути зареєстрований і може бути використаний лише за певними умовами, передбаченими законодавством.

4. Важливість для правового статусу підприємства. Розмір статутного капіталу може впливати на правовий статус підприємства та його здатність до здійснення певних дій, таких як укладення угод, залучення кредитів тощо.

Пайовий капітал є однією з форм власного капіталу підприємства і відображається у вигляді паїв, які володіє кожен з учасників чи власників підприємства. Він є складовою частиною статутного капіталу і відображається в балансі підприємства.

Додатковий капітал - це сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість.Dodатковий капітал збільшується на суму емісійного доходу. Відомо, що в наших умовах економічної кризи дуже мало підприємств є емітентами цінних паперів, у результаті чого поки що для більшості цей вид капіталу не використовується.

Резервний капітал - це частина капіталу компанії, яка призначена для покриття непередбачених витрат, збитків або ризиків. Це фінансовий резерв, який компанія утримує для захисту від негативних впливів, таких як економічні спади, великі витрати на ремонт чи заміну обладнання, судові позови, штрафи, податкові зобов'язання тощо.

Резервний капітал може бути сформований шляхом накопичення частини прибутку компанії, призначених для цієї цілі, або шляхом видачі додаткових акцій або облігацій. Він може бути утримуваний у готівковій формі, інвестований у ліквідні фінансові інструменти або нерухомість.

Резервний капітал важливий для фінансової стійкості компанії та забезпечення її можливості витримувати негативні випробування. Він також може бути вимогою регуляторів у багатьох секторах економіки, таких як фінансові установи, для забезпечення достатньої кількості капіталу для покриття ризиків.

Вилучений капітал - це фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених акціонерним товариством у його власників.

Неоплачений капітал - сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу.

Нерозподілений прибуток (або непокритий збиток) - це частина прибутку (або збитку), яка залишається після виплати дивідендів та інших розподілів між власниками компанії. Це грошові кошти, які компанія вирішила не розподіляти між своїми акціонерами, а залишити у своєму капіталі для подальшого використання.

Нерозподілений прибуток може використовуватися для різних цілей, таких як розвиток бізнесу, інвестиції в нові проекти, виплата боргів, збільшення оборотних коштів або підтримка фінансової стійкості компанії. Він є частиною власного капіталу компанії і може бути використаний для забезпечення фінансової стійкості та розвитку у майбутньому.

Непокритий збиток, навпаки, виникає, коли витрати або втрати перевищують доходи компанії протягом певного періоду. Він також залишається в капіталі компанії і може бути скомпенсований з прибутків в майбутньому, якщо компанія буде знову здійснювати прибуткову діяльність.

На власний капітал підприємства у значній мірі впливає оцінка активів та кредиторської заборгованості в бухгалтерському обліку. Оцінка активів і заборгованості визначає, скільки частинок власності (власного капіталу) належить власникам компанії після врахування всіх зобов'язань перед кредиторами.

Наприклад, якщо активи компанії оцінюються вище за її зобов'язання, то власний капітал буде додатнім. Це означає, що компанія має чисті активи після розрахунку всіх зобов'язань. У такому випадку власний капітал вважатиметься позитивним, що може свідчити про фінансову стійкість і можливості росту компанії.

Однак, якщо сума зобов'язань перевищує вартість активів, то власний капітал буде від'ємним. Це може вказувати на фінансові проблеми та ризики для інвесторів.

Висновки до розділу 1.

1. Аналіз сучасних теорій капіталу підтверджує, що більшість вчених ставлять капітал у контексті реального майна, яке має потенціал для створення нових товарів та приносить дохід своєму власникові. Власний капітал підприємства, у свою чергу, представляє собою ресурси, що внесені засновниками

або реінвестовані чистий прибуток, які використовуються для формування активів у різних формах.

Така інтерпретація капіталу відображає його роль у процесі виробництва та забезпечення діяльності підприємства. Капітал відображає потенціал та можливості підприємства для розвитку, і власний капітал є одним з ключових джерел цього капіталу, що стимулює інвестиції та розвиток бізнесу.

Сутність власного капіталу виражається через його функції: функція заснування та введення в дію підприємства; функція відповідальності та гарантії; Захисна функція; функція фінансування та забезпечення ліквідності; база для нарахування дивідендів і розподілу майна; функція управління та контролю; **рекламна** (репрезентативна) функція; враховуючи ці функції, можна сказати, що власний капітал відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні підприємства та формуванні його конкурентоспроможності на ринку.

Стратегія управління власним капіталом повинна здійснюватись за такими напрямками: формування достатнього обсягу власного капіталу; оптимізація розподілу сформованого капіталу; забезпечення максимальної доходності власного капіталу; мінімізація фінансового ризику; фінансова рівновага; фінансовий контроль; фінансова гнучкість; оптимізація обігу капіталу; своєчасне реінвестування капіталу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

2.1 Облік зареєстрованого капіталу та його змін на підприємствах різних форм власності

Бухгалтерська категорія «Зареєстрований капітал» включає в себе: статутний капітал, пайовий капітал, інший зареєстрований капітал. Найбільшу питому вагу становить статутний капітал.

Статутний капітал формується шляхом внесення засновниками своїх часток, сума яких визначена засновницькими документами. Особливості формування статутного капіталу залежать від організаційно-правових форм юридичної особи і визначається Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Законом України «Про акціонерні товариства».

Учасники господарського товариства можуть вносити до статутного капіталу грошові кошти, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, які мають грошову оцінку. Грошова оцінка внесків учасника здійснюється за згодою учасників товариства. У випадках, встановлених законом, грошова оцінка підлягає незалежній експертній перевірці.

Заборонено використовувати для формування статутного капіталу господарського товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу, векселі, майно державних підприємств, яке не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом.

Ці обмеження мають на меті запобігти неправомірному використанню ресурсів та забезпечити прозорість та законність у формуванні статутного капіталу. Такі правила сприяють стабільності фінансового стану товариства та його відповідності законодавчим вимогам.

Товариство має право змінювати (збільшувати або зменшувати) розмір статутного (вкладеного) капіталу.

Збільшення статутного капіталу може бути здійснено лише після внесення повністю всіма учасниками своїх вкладів. Зменшення статутного капіталу за наявності заперечень кредиторів товариства не допускається.

Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю підлягає сплаті учасниками товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства.

«Якщо учасники до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства не внесли свої вклади, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень: про виключення із складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про ліквідацію товариства» [18, С.260].

Зменшення статутного капіталу може бути проведене після повідомлення про це всіх кредиторів товариства в порядку, встановленому статутом.

Кредитори товариства мають право вимагати дострокового припинення або виконання відповідних зобов'язань товариства та відшкодування їм збитків у випадку зменшення статутного капіталу.

Збільшення статутного капіталу може бути проведене після внесення усіма учасниками товариства вкладів у повному обсязі. Це означає, що усі учасники мають внести відповідну суму коштів або інші вклади, необхідні для збільшення капіталу.

Такі правила сприяють захисту прав усіх зацікавлених сторін та забезпечують стабільність та законність фінансових операцій товариства.

Товариство з додатковою відповідальністю (ТзДВ) - це форма підприємства, де статутний капітал розділений на частки, а учасники несуть відповідальність за борги товариства своїми внесками до статутного капіталу, а при недостатності цих

сум - додатково своїм майном в однаковому для всіх учасників в кратному розмірі до їх внесків.

Основні особливості ТзДВ:

1. Статутний капітал поділений на частки: установчі документи товариства визначають розміри часток, на які поділено статутний капітал.
2. Відповідальність учасників: учасники ТзДВ несуть відповідальність за борги товариства своїми внесками до статутного капіталу. Це означає, що їхні зобов'язання обмежені сумою їхніх внесків.
3. Додаткова відповідальність: при недостатності внесків для покриття боргів, учасники відповідають додатково своїм майном. Ця додаткова відповідальність обмежена і зазвичай встановлюється установчими документами.
4. Граничний розмір відповідальності: установчі документи можуть встановлювати граничний розмір відповідальності учасників перед третіми особами.
5. Мінімальний розмір статутного капіталу: для ТзДВ не передбачений мінімальний розмір статутного капіталу, проте він має бути достатнім для забезпечення фінансових потреб товариства та виконання його зобов'язань перед кредиторами.

Ця форма підприємства дозволяє обмежити ризики учасників, проте вони все ще несуть певну відповідальність за борги товариства. Установчі документи повинні чітко визначати умови участі у товаристві та умови відповідальності учасників.

Товариство, яке встановлюється таким чином, що всі його учасники займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, відоме як повне товариство. Особа може бути учасником лише одного такого повного товариства.

Повні товариства дозволяють учасникам об'єднувати свої зусилля та ризики для спільного здійснення підприємницької діяльності, проте вони несуть солідарну відповідальність за всі борги та зобов'язання товариства.

Командитне товариство (КТ) - це форма організації бізнесу, де разом з одним або більше учасниками, які здійснюють підприємницьку діяльність та несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном (вони відомі як командитори), є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майно товариства та які не беруть участі в діяльності товариства (вони відомі як командитні керуючі).

Основні характеристики командитного товариства:

1. Командитори і командитні керуючі: командитори беруть активну участь у веденні бізнесу та несуть солідарну відповідальність за борги товариства, тоді як командитні керуючі не беруть участі в діяльності товариства і їхня відповідальність обмежена вкладом у майно товариства.
2. Відсутність мінімального розміру статутного капіталу: для КТ зазвичай не встановлюється мінімальний розмір статутного капіталу.
3. Солідарна відповідальність командиторів: якщо в КТ беруть участь два або більше командиторів з повною відповідальністю, вони несуть солідарну відповідальність за боргами товариства.
4. Учасники можуть бути лише командиторами або командитними керуючими: одна особа не може бути як командитором, так і командитним керуючим в одному КТ.

Командитне товариство дозволяє об'єднувати учасників з різними рівнями відповідальності за борги товариства та різними ролями в управлінні бізнесом. Ця форма бізнесу є популярною в сімейних та малих бізнесах, де різні особи можуть мати різні рівні відповідальності та внески у фінансовий капітал підприємства.

Акціонерні товариства за типом поділяються на *публічні акціонерні товариства* та *приватні акціонерні товариства*. Деякі особливості функціонування публічних та приватних акціонерних товариств зображені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Особливості заснування та функціонування приватного та публічного акціонерних товариств

Ознаки	Публічні акціонерні товариства	Приватні акціонерні товариства
1	2	3
Максимальна кількість учасників	Не визначено	100 осіб
Розміщення акцій	Як публічне, так і приватне розміщення акцій	Тільки приватне розміщення акцій
Переважне право на придбання акцій додаткової емісії	Акціонери не мають переважного права	Статутом товариства може бути передбачено таке право
Можливість обертання акцій на фондовій біржі	Зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатись у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі	Акції не можуть торгуватись на фондовій біржі, за винятком продажу шляхом проведення на біржі аукціону.
Мінімальний розмір статутного капіталу	200 мінімальних зарплат	Не визначено

«Акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал після реєстрації звітів про результати розміщення всіх попередніх випусків акцій. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства із залученням додаткових внесків здійснюється шляхом розміщення додаткових акцій. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства без залучення додаткових внесків здійснюється шляхом підвищення номінальної вартості акцій. Акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення статутного капіталу шляхом публічного розміщення акцій, якщо розмір власного капіталу є меншим, ніж розмір його статутного капіталу. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства для покриття збитків не допускається» [8, С.110].

«Статутний капітал акціонерного товариства зменшується шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом анулювання раніше викуплених товариством акцій та зменшення їх загальної кількості, якщо це передбачено статутом товариства. Зменшення акціонерним товариством статутного капіталу нижче встановленого законом розміру має наслідком ліквідацію товариства» [8, С.111].

Рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» має такі субрахунки: 401 «Статутний капітал», 402 «Пайовий капітал», 403 «Інший зареєстрований капітал», 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу».

Формування статутного капіталу відображається за дебетом рахунків 46 «Неоплачений капітал» і кредитом рахунку 401 «Статутний капітал».

Фактичне надходження вкладів засновників (учасників) до статутного капіталу відображається за кредитом 46 «Неоплачений капітал» і дебетом рахунків: 10 «Основні засоби», 12 «Нематеріальні активи», 20 «Виробничі запаси», 28 «Товари», 30 «Готівка» або 31 «Рахунки в банках» (субрахунок 311 «Поточний рахунок») та інших рахунків - залежно від складу активів внесених до статутного капіталу.

Схематично функції рахунку 46 можна показати на рис.2.1

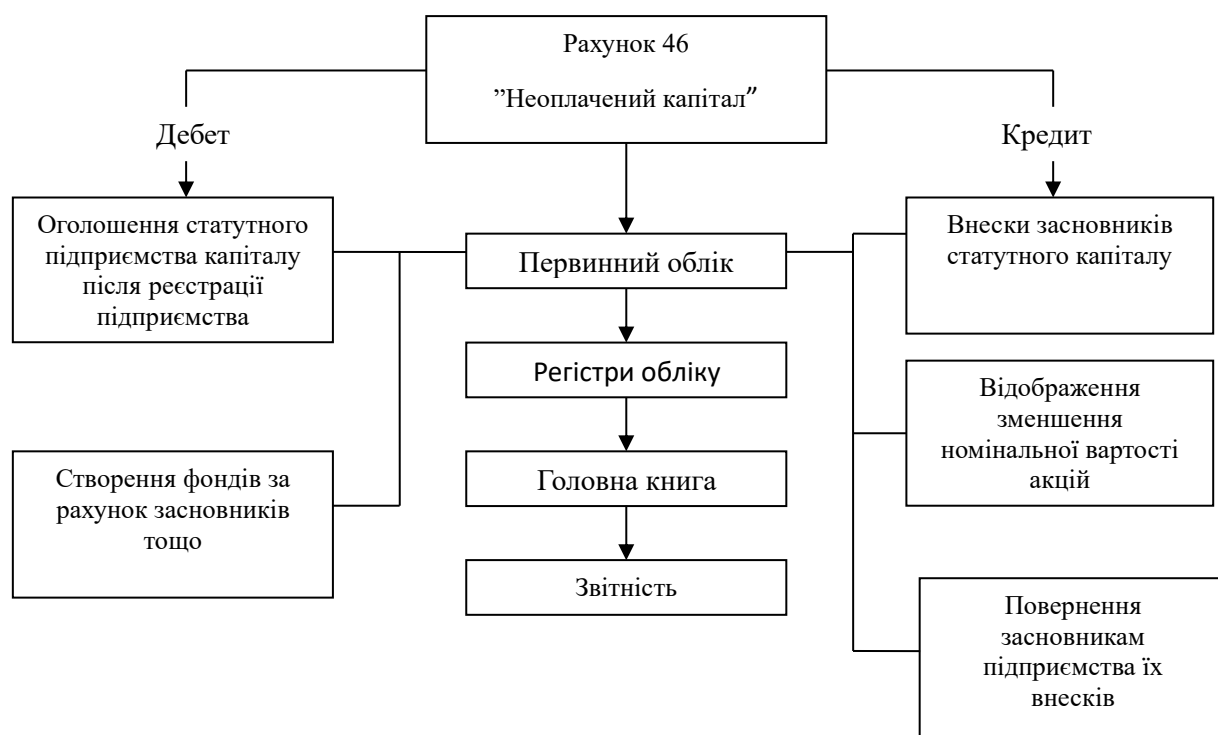

Рис. 2.1. Загальна схема обліку неоплаченого капіталу [18, С.320]

«Акціонерний капітал служить забезпеченням зобов'язань акціонерного товариства. Після повної оплати вартості всіх випущених акцій акціонерні товариства можуть випускати облігації на суму більшу 25% розміру статутного капіталу. Акціонерні товариства можуть проводити конвертацію цінних паперів,

тобто обмін одних їх видів на інші. При обміні акцій на облігації відбувається зменшення акціонерного капіталу та збільшення зобов'язань. При обміні облігацій на акції відбувається збільшення статутного капіталу (рахунок 401) та зменшення зобов'язань (рахунок 521). Позитивна різниця при обміні цінних паперів відноситься на доходи від реалізації фінансових інвестицій (рахунок 741), негативна на фінансові витрати (рахунок 952)» [18, С.322].

Облік і узагальнення інформації про стан і рух статутного капіталу акціонерного товариства відображається на субрахунку 401 «Статутний капітал». На цьому субрахунку ведеться облік внесків і акцій за первинною (номінальною) їх вартістю, визначеною в установчих документах.

У таблиці 2.2 наведена кореспонденція рахунків з обліку власного капіталу акціонерного товариства.

Таблиця 2.2

Кореспонденція рахунків з обліку власного капіталу акціонерного товариства

№ пор.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1.	Здійснена підписка на акції публічного акціонерного товариства:	46	401
	а) на номінальну вартість акцій		
	б) на суму емісійного доходу	46	421
2.	Внески від акціонерів до статутного капіталу:	31	46
	а) грошовими коштами		
	б) основними засобами	152	46
	г) нематеріальними активами	154	46
	д) виробничими запасами	20	46
	е) цінними паперами інших підприємств	14	46

Для відображення зменшення статутного капіталу використовують рахунок 45 «Вилучений капітал».

«Вилучений капітал це вартість акцій власної емісії, викуплених товариством в акціонерів, або часток, викуплених товариством у його учасників. За дебетом рахунку 45 «Вилучений капітал» відображається фактична собівартість акцій

власної емісії або часток, викуплених господарським товариством у його учасників, за кредитом - вартість анульованих або перепроданих акцій (часток). Рахунок 45 «Вилучений капітал» має відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків № 291 такі субрахунки: 45.1 «Вилучені акції»; 45.2 «Вилучені вклади й паї»; 45.3 «Інший вилучений капітал».

Аналітичний облік вилученого капіталу ведеться за видами акцій (вкладів, паїв)»[18, С.325].

Покажемо порядок зменшення статутного капіталу (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків з обліку вилученого капіталу підприємства

№ з/п	Зміст господарської операції	Підстава (документ)	Кореспонденція рахунків	
			Дебет	Кредит
	1	2	3	4
1.	Прийнято акції від акціонерів за номінальною вартістю	Протокол зборів акціонерів	45.1	67.2
2.	Відображено витрати на підписку	Квитанції, акти	45.1	68.5
3	Проведений розрахунок з акціонерами	Платіжні доручення, касові ордери	67.2	31.1,30.1
4	Оплачені витрати на підписку	Банківські касові документи	68.5	31.1, 30.1
5.	Проведений анулювання акцій	Бухгалтерська довідка	40.1	45.1
6	Списані витрати на підписку	Бухгалтерська довідка	42.1	45.1

«При виході учасника з товариства з обмеженою відповідальністю йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у статутному капіталі. Виплата провадиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк до 12 місяців з дня виходу. На вимогу учасника та за згодою товариства вклад може бути повернуто повністю або частково в натуральній формі» [32, С.373].

Проводки із обліку вилученого капіталу відображені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з обліку вилученого капіталу підприємства

№ з/п	Зміст господарської операції	Підстава (документ)	Кореспонденція рахунків	
			Дебет	Кредит
	1	2	3	4
1.	Прийнята заява про вихід з товариства і сплату належної частки в статутному капіталі	Витяг з протоколу зборів акціонерів	45.3	67.2
2.	Виплачена частка в статутному капіталі	Платіжне доручення, касовий ордер	67.2	30.1, 31.1
3	Зменшений статутний капітал на суму виплаченої частки	Витяг з статуту	40	45.3
4	Нарахована до виплати частина прибутку, отриманого в поточному році	Рішення зборів засновників	44.3	67.1

Якщо власний капітал підприємства перевищує розмір статутного капіталу, то засновнику, який виходить зі складу учасників товариства, повинна бути сплачена частина такого надлишку пропорційно до його частки в статутному капіталі.

2.2. Облік додаткового, резервного та регулюючого капіталу

До елементів додаткового та регулюючого власного капіталу підприємства відносяться додатковий капітал, резервний капітал, капітал в дооцінках.

«Рахунок 41 «Капітал в дооцінках» використовується для обліку дооцінки (або уцінки) необоротних активів та фінансових інструментів. Він має такі субрахунки: 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів», 412 «Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів», 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів», 414 «Інший капітал у дооцінках» [20, С.98].

Порядок проведення дооцінки основних засобів повинен бути прописаний в Наказі про облікову політику підприємства.

Якщо дооцінка призводить до збільшення вартості таких активів, то сума дооцінки включається до додаткового капіталу на рахунку 41 «Капітал в дооцінках».

Протилежно, якщо здійснюється уцінка активів, це призводить до зменшення їхньої вартості. У такому випадку сума уцінки відображається у рахунку 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів» як зменшення додаткового капіталу.

Ця практика дозволяє чітко відслідковувати зміни вартості основних засобів внаслідок їх дооцінки або уцінки та відповідні впливи на капітал підприємства.

Додатковий капітал – це капітал, внесений засновниками понад суму статутного капіталу, а також капітал, накопичений внаслідок курсових різниць, одержання необоротних активів на безоплатній основі та інших видів додаткового капіталу.

«Облік додаткового капіталу відображається на пасивному рахунку 42 «Додатковий капітал». За кредитом рахунку 42 «Додатковий капітал» відображається збільшення додаткового капіталу, за дебетом – його зменшення. Рахунок 42 «Додатковий капітал» відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків № 291 має такі субрахунки: 42.1 «Емісійний дохід»; 42.2 «Інший вкладений капітал»; 42.3 «Накопичені курсові різниці»; 42.4 «Безоплатно одержані необоротні активи»; 42.5 «Інший додатковий капітал»» [20, С.101].

Ажіо (або емісійний дохід) виникає, коли ціна продажу акцій перевищує їх номінальну вартість або вартість, з якої їх видали. Цей додатковий дохід може бути отриманий не лише акціонерними товариствами, а й іншими підприємствами залежно від умов емісії капіталу.

При збільшенні статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю новий учасник може внести свій вклад в обмін на певну кількість часток. Якщо статутне капітал підприємства було вже збільшено раніше, то підприємство могло сформувати резерви за рахунок ажіо, яке вже було сплачено за ці частки. Тому новий учасник, придбавши додаткову частку, має сплатити ажіо, що відповідає вартості раніше сформованих резервів.

Це спосіб забезпечити, щоб нові учасники не отримували безкоштовно підтримані попередніми внесками резерви, а зберігали баланс між внесками та вартістю майна компанії. Такий підхід допомагає забезпечити справедливість та раціональність у вартості акцій та статутного капіталу підприємства.

В табл.2.5 і табл. 2.6. представлені проводки з обліку додаткового капіталу.

Таблиця 2.5

Кореспонденція рахунків з обліку додаткового капіталу підприємства

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
	1	3	4
1.	Заявлена величина статутного капіталу	46	40
2.	Погашена вартість акцій грошовими коштами	31.1	46
3.	Відображений емісійний дохід	31.1	42.1
4.	Внесені основні засоби	10.4	46
6.	Сплачено держмити за реєстрацію емісії акцій	42.1	31.1
7.	Виставлений рахунок за поштові послуги	42.1	68.5
8	Оплачено рахунок за поштові послуги	68.5	31.1

«При внесенні засновниками активів, справедлива вартість яких перевищує частку такого засновника в статутному капіталі формуються записи:

Д-т 10, 11, 12, 15, 20, 21, 22, 28 К-т 46 – на суму погашення внеску в статутний капітал;

Д-т 10, 11, 12, 15, 20, 21, 22, 28 К-т 42.2 – на різницю між справедливою вартістю активів і сумою зобов'язань учасників в статутному капіталі підприємства» [49, С.251].

Таблиця 2.6

**Кореспонденція рахунків з обліку використання накопиченого
додаткового капіталу [49, С.250]**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
	1	3	4
1.	Здійснений викуп акцій у акціонерів	45.1	67.2
2.	Проведено розрахунки з акціонерами	67.2	31.1
3.	Списано збитки від перевищення ціни викупу над продажем	42.1	45.1
4.	Відображене зменшення статутного капіталу внаслідок анулювання акцій:	40	45.1

Додатковий капітал підприємства може збільшуватись за рахунок безоплатно одержаних необоротних активів. Згідно з положеннями НП(С)БО 7 «Основні засоби» і НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» безоплатно одержані необоротні активи відображаються за справедливою вартістю на субрахунок 42.4 «Безоплатно одержані необоротні активи».

«На відміну від безоплатно отриманих оборотних активів, сума яких зразу відноситься на дохід підприємства, такі необоротні активи переносять свою вартість на дохід поступово в розмірі нарахованого зносу (для основних засобів) або накопиченої амортизації (для нематеріальних активів) протягом всього періоду експлуатації» [18, С.143].

У товаристві створюється резервний (страховий) капітал. Розмір щорічних відрахувань до резервного (страхового) капіталу передбачається установчими документами, але не може бути меншим 5 відсотків суми чистого прибутку.

«Для акціонерних товариств резервний капітал формується у розмірі не менше, ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків суми чистого

прибутку товариства за рік. Резервний капітал створюється для покриття збитків товариства, а також для виплати дивідендів за привілейованими акціями» [31].

Резервний капітал - це частина капіталу підприємства, яка відокремлюється від інших складових капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості та здатності компанії вирішувати непередбачені обставини. Резервний капітал використовується для покриття можливих збитків, виплати дивідендів у разі виникнення прибуткових ситуацій, розширення діяльності підприємства або здійснення інвестицій.

Існують кілька видів резервного капіталу, включаючи:

1. Власне резервний капітал. Це сума, яка відводиться від прибутку компанії відповідно до вимог закону або статуту підприємства.
2. Додатковий (вільний) резервний капітал. Це грошові кошти або інші активи, які компанія відводить як резерв зі свого власного рішення, а не відповідно до законодавства.
3. Цільовий резервний капітал. Це грошові кошти, які відводяться для певних цілей, таких як покриття ризиків, реалізація конкретних проектів або відновлення підприємства після кризових ситуацій.

Облік резервного капіталу здійснюється на рахунку 43 «Резервний капітал». Цей рахунок є пасивним. За кредитом рахунку відображається накопичення резервного капіталу, а за кредитом – його використання.

Таблиця 2.7

Кореспонденція рахунків з обліку резервного капіталу

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
	1	3	4
1.	Формування нерозподіленого прибутку	79	44.1
2.	Розподіл прибутку	44.1	44.3

3.	Використання прибутку на формування резервного капіталу	44.3	43
4.	Нарахування дивідендів за привілейованими акціями за рахунок нерозподіленого прибутку, що залишився.:	44.3	67.1
5.	Нарахування дивідендів за рахунок резервного капіталу	43	67.1
6.	Виплачено дивіденди акціонерам	67.1	31.1
7.	Покрито збитки за рахунок резервного капіталу	43	44.2

Резервний капітал грає важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості та розвитку підприємства, допомагаючи знизити ризики та забезпечити довгострокову стабільність.

Аналітичний облік резервного капіталу ведеться за джерелами його формування і за напрямками використання.

2.3. Облік прибутків, непокритих збитків

Облік отриманого прибутку є важливою складовою фінансового управління будь-якого підприємства. Ось деякі ключові аспекти обліку прибутку:

1. Фінансова звітність: отриманий прибуток відображається у фінансовій звітності підприємства, зокрема у звіті про прибуток та збитки (звіт про результати).

2. Розділення прибутку: після визначення загальної суми прибутку підприємство може прийняти рішення про розподіл цього прибутку на різні цілі, такі як виплата дивідендів акціонерам, резервування частини прибутку на майбутні інвестиції або використання для погашення заборгованості.

3. Оподаткування: прибуток підприємства підлягає оподаткуванню у відповідності до податкового законодавства країни. Облік прибутку пов'язаний із розрахунком податку на прибуток та вчасними платежами до бюджету.

4. **Моніторинг фінансової продуктивності:** облік прибутку дозволяє керівництву підприємства оцінювати фінансову ефективність бізнесу, виявляти тенденції у заробітку та приймати рішення для покращення фінансових результатів.

5. **Аналіз та звітність для зацікавлених сторін:** облік прибутку забезпечує необхідну інформацію для аналізу фінансової діяльності підприємства та складання звітів для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Одним з найбільших недоліків є нестача детальності та прозорості у вітчизняному обліку та звітності, особливо щодо формування та розподілу прибутку підприємства. Нижче розглянемо кілька ключових аспектів:

1. **Прозорість інформації:** важливо мати чітке відображення процесу формування та розподілу прибутку в фінансовій звітності. Це дозволить засновникам, інвесторам та кредиторам зрозуміти, яким чином прибуток розподіляється та як це впливає на фінансову стійкість підприємства.

2. **Чітке визначення цілей:** важливо, щоб підприємство мало чітко визначені цілі для розподілу прибутку, такі як збільшення статутного капіталу, формування резервного капіталу та інші.

3. **Управління ризиками:** планування та належне управління ризиками пов'язаними з розподілом прибутку, таким як необхідність погашення зобов'язань перед кредиторами або запобігання фінансовим труднощам.

4. **Комунікація з зацікавленими сторонами:** важливо, щоб підприємство активно спілкувалося з усіма зацікавленими сторонами, щоб вони могли зрозуміти рішення, що стосуються розподілу прибутку та мають достатню інформацію для прийняття своїх власних рішень.

5. **Дотримання законодавства та стандартів:** важливо, щоб процеси формування та розподілу прибутку відповідали вимогам законодавства та були відображені відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

Загалом, для забезпечення ефективного управління прибутком та забезпечення прозорості та відповідності, важливо мати чітку систему обліку та звітності, а також активно спілкуватися з усіма зацікавленими сторонами.

Покриття збитків є важливою складовою фінансового управління підприємством. Ось декілька ключових аспектів щодо покриття збитків:

1. **Резервний капітал:** збитки можуть бути покриті з резервного капіталу, який є частиною капіталу підприємства, відокремленої для покриття можливих збитків. Цей резервний капітал може бути створений на підставі установчих документів або з інших джерел.

2. **Інші фонди:** у разі недостатності резервного капіталу для покриття збитків, використовуються інші фонди, створені на підставі установчих документів. Ці фонди можуть включати різноманітні резерви або спеціальні фонди, призначені для покриття негативних фінансових наслідків.

3. **Фінансове планування:** важливо, щоб підприємство мало відповідне фінансове планування, яке передбачає можливі ризики та забезпечує належне покриття збитків в разі їх виникнення.

4. **Оптимізація витрат:** управління витратами та ефективне використання ресурсів може допомогти зменшити ризики виникнення збитків та забезпечити більш ефективне використання доступних фінансових ресурсів для покриття потенційних збитків.

5. **Страховання:** деякі ризики можуть бути покриті за допомогою страхових полісів, що допомагає зменшити фінансові наслідки негативних подій.

Загалом, ефективне управління ризиками та належне фінансове планування допомагають забезпечити належне покриття збитків і збереження фінансової стійкості підприємства.

В бухгалтерському обліку чистий прибуток (збиток) формується поступово протягом фінансово-господарського року від усіх видів діяльності та включає:

- чистий дохід від реалізації (виручку від реалізації продукції, (товарів, послуг));
- фінансові результати від операційної діяльності до оподаткування;
- чистий фінансовий результат прибуток (збиток);

Різниця між чистим доходом і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) називається валовим прибутком (збитком).

Що стосується фінансового результату від операційної діяльності, то він визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Фінансовий результат до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат.

Чистий фінансовий результат визначається як різниця між прибутком та сумою податку з прибутку.

За кредитом рахунку 79 «Фінансові результати» на підставі довідок та розрахунків бухгалтерії відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, а за дебетом – суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, а також належна сума нарахованого податку на прибуток (табл.2.8).

Нерозподілений прибуток – це сума чистого прибутку, нерозподіленого у вигляді дивідендів між акціонерами і власниками підприємства. В момент виникнення весь чистий прибуток за звітний період може бути визначений як нерозподілений. За кредитом рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» відображається збільшення прибутку від усіх видів діяльності, а за дебетом – збитки та використання прибутку.

Чистий прибуток визначається в кінці звітного року і відображається за дебетом рахунку 79 «Фінансові результати» і за кредитом рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Збитки за звітним балансом відображаються за дебетом рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» і за кредитом рахунку 79 «Фінансові результати» (останній в будь-якому випадку закривається).

Таблиця 2.8

Синтетичний облік фінансових результатів

№ п/ п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
	2	3	4
1.	Списано витрати виробництва на фінансовий результат	79	23

2.	Відображено нерозподілений прибуток звітного року	79	44
3.	Списано на фінансовий результат суми, що належать до виключення із складу доходів	79	70
4.	Списано на фінансовий результат собівартість реалізації протягом звітного періоду	79	90
5.	Списано на фінансовий результат адміністративні витрати, понесені протягом звітного року	79	92
6.	Списано на фінансовий результат фінансові витрати, понесені протягом звітного періоду	79	95
7.	Списано на фінансовий результат понесені протягом звітного періоду витрати, які обліковують за методом участі в капіталі	79	96
8.	Відображено непокритий збиток звітного періоду	44	79
9.	Списано дохід, отриманий підприємством у звітному періоді внаслідок основної операційної діяльності	70	79
10.	Списано дохід, отриманий підприємством у звітному періоді від інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі	72	79
11.	Списано дохід, отриманий підприємством у звітному періоді від іншої фінансової діяльності	73	79
12.	Списано дохід, отриманий підприємством у звітному періоді від звичайної діяльності, яка не є фінансовою і операційною	74	79

Кредитове сальдо по рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» характеризує нерозподілений прибуток, а дебетове сальдо – непокритий збиток.

Питання розподілу та використання прибутку вирішує, як правило, вищий орган управління: збори засновників, акціонерів.

Фінансовий результат, який призвів до збільшення власного капіталу, тобто прибуток, може залишатись на балансі нерозподіленим однак частіше його розподіляють за напрямками майбутнього використання.

Таблиця 2.9

Облік нерозподіленого прибутку (непокритих збитків)

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1.	У порядку закриття рахунку 79 списано суму прибутку, отриману у звітному періоді – від основної діяльності	791	44
	- від фінансової діяльності	792	44
	- від іншої діяльності, яка не є операційною або фінансовою	793	44

Розподіл прибутку між власниками (нарахування дивідендів), виплати за облігаціями, вирахування в резервний капітал та інше використання в поточному періоді відображається на субрахунку 443 «Прибуток використаний у звітному періоді».

Аналітичний облік прибутку, використаному у звітному періоді ведеться за напрямками використання. Первинними документами при відображенні інформації про використання прибутку є розрахунки та довідки бухгалтерії. Дані по субрахунку 443 «Прибуток використаний у звітному періоді» відображаються у Звіті про власний капітал.

Вивчення діючого до останнього часу механізму розподілу прибутку в підприємствах свідчить про те, що традиційно, основна маса прибутків спрямовувалась в фонди економічного стимулювання, зокрема, фонд розвитку виробництва, фонд матеріального заохочення. Частина прибутку могла бути використана на поповнення резервного фонду, а в окремих випадках формувался фонд дивідендів.

2.4 Облік власного капіталу у міжнародній практиці

У більшості зарубіжних країн до складових власного капіталу зазвичай відносять:

1. **Статутний (акціонерний) капітал:** це сума коштів, яку компанія отримала від своїх акціонерів у вигляді акційного капіталу. Цей капітал визначений у статуті компанії і відображається як номінальна вартість акцій.

2. **Резервний капітал:** це резерви, які формуються компанією за різними ініціативами та потребами. Вони можуть включати резервні фонди, створені згідно з вимогами законодавства, а також інші резерви, створені за рішенням управління

компанії. Ці резерви можуть використовуватися для покриття можливих втрат або для фінансування конкретних проектів або потреб компанії.

3. **Нерозподілені прибутки:** це прибуток компанії, який залишився після виплати дивідендів та оподаткування. Ці прибутки можуть бути реінвестовані в компанію для подальшого розвитку або використані для виплати дивідендів в майбутньому.

Вказані складові власного капіталу відображають різні джерела формування та умови використання капіталу компанії.

В загальному у світовій практиці спостерігається різна структура власного капіталу (табл.2.10).

В міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО/IFRS) дійсно використовується термін «чисті активи» (net assets), який еквівалентний до поняття «власний капітал».

Чисті активи визначаються як різниця між активами та зобов'язаннями компанії. Це означає, що чисті активи представляють собою кількість ресурсів, що залишається після виплати всіх зобов'язань компанії. Це може включати в себе різні складові, такі як капітал акціонерів, нерозподілений прибуток та інші елементи.

Таким чином, поняття «чисті активи» відображає фінансову стійкість та реальну вартість компанії, що може бути використано для оцінки її фінансового стану та здатності до інвестування.

Таблиця 2.10

Структурні компоненти власного капіталу в різних країнах [7]

№ з/п	Країна	Складові власного капіталу								
		Статутний (акціонерний) капітал	Пайовий капітал	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Вилучений капітал	Неоплачений капітал	Інші резерви	Фонди
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Австрія	+	–	–	+	+	–	–	+	–
2.	Бельгія	+	–	+	+	+	–	–	+	+

3.	Великобританія	+	–	+	+	+	–	–	–	–
4.	Голандія	+	–	–	+	–	–	–	+	–
5.	Греція	+	–	+	+	–	–	–	+	–
6.	Естонія	+	+	+	+	+	+	–	+	–
7.	Іспанія	+	–	+	+	+	–	–	+	–
8.	Італія	+	–	+	+	+	–	–	+	–
9.	Німеччина	+	–	–	+	+	–	–	+	+
10.	Португалія	+	–	+	+	+	–	–	+	–
11.	Республіка Польща	+	–	+	+	+	–	+	+	–
12.	США	+	–	+	–	+	–	–	–	+
13.	Туреччина	+	–	+	+	+	–	–	+	–
14.	Франція	+	–	+	–	+	–	–	+	–
15.	Чеська Республіка	+	–	+	+	+	–	–	–	+
16.	Швейцарія	+	–	–	+	+	–	–	+	–

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ/IFRS) дійсно встановлюють обов'язок розкриття інформації про випущений капітал та резерви у фінансових звітах компаній.

У балансі згідно з цими стандартами, переважно американських або британських компаній, зазвичай міститься докладна інформація про капітал, яка може включати наступні елементи:

1. **Кількість акцій:** це може включати кількість акцій, що дозволені до випуску, випущені та знаходяться в обігу.
2. **Номінальна або юридично визначена вартість акцій:** це значення вказує на вартість кожної акції, яка може бути випущена компанією.
3. **Зміни рахунків акціонерного капіталу за період:** це включає всі зміни, що відбулися в обсязі капіталу компанії протягом звітного періоду.
4. **Права, привілеї та обмеження щодо розподілу дивідендів та оплати капіталу:** ця інформація вказує на умови, за якими акціонери отримують дивіденди та інші виплати.
5. **Викуплені акції:** інформація про акції, які були викуплені компанією.
6. **Резерви та нерозподілений прибуток:** це включає будь-які резерви, створені компанією, а також нерозподілений прибуток за певний період.

Ця докладна інформація про капітал дозволяє інвесторам та стейкхолдерам отримати чітке уявлення про фінансове становище та діяльність компанії.

«Згідно з Концептуальною основою МСБО власний капітал - це частина активів підприємства, що залишається після вирахування всіх його зобов'язань.

До міжнародних стандартів, які стосуються питань обліку власного капіталу належать: концептуальна основа складання та подання фінансової звітності; стандарт № 1 «Подання фінансових звітів»; стандарт № 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» [7, С.286].

Класифікація власного капіталу на підкласи є важливою складовою концептуальної основи МСБО (Міжнародних стандартів фінансової звітності). Ця класифікація допомагає користувачам фінансової звітності краще розуміти структуру та обмеження, пов'язані з власним капіталом підприємства.

Поділ власного капіталу на підкласи дозволяє точніше відобразити різні джерела та умови формування капіталу. Наприклад, різні види резервів (нерозподілений прибуток, резерви для асигнування, резерви для коригування збереженого капіталу) вказують на різні призначення та умови використання капіталу.

Ця класифікація також відображає різні права та обов'язки різних сторін, які мають частку власності у підприємстві. Наприклад, акціонери можуть мати різні права на отримання дивідендів або на повернення капіталу у разі ліквідації підприємства.

В США власний капітал компаній зазвичай складається з двох основних частин: авансованого капіталу і реінвестованого капіталу.

1. **Авансований капітал (інвестований капітал)** - це капітал, який компанія отримала від своїх акціонерів у вигляді вкладень, які можуть бути звичайними або привілейованими акціями. Цей капітал відображає інвестиції, зроблені акціонерами в компанію. Він може бути представлений як номінальною вартістю акцій, так і капіталом, оплаченим понад їх номінал.

2. **Реінвестований капітал** - це накопичений нерозподілений прибуток, що залишився у компанії після сплати податків і дивідендів. Цей капітал відображає прибуток, який залишається в компанії та реінвестується для

подальшого розвитку. Негативна величина реінвестованого капіталу вказує на збиток компанії.

Така структура власного капіталу дозволяє розділити капітал на дві основні категорії, які відображають різні джерела та умови формування капіталу. Крім того, вона дозволяє компаніям чітко відображати їхню фінансову стійкість та здатність до розвитку за рахунок власних ресурсів.

Американські фахівці підкреслюють, що реінвестований прибуток не є активом у звичайному розумінні, але він відображає збільшення вартості активів компанії, яке було здійснено за рахунок прибутку, що залишився в компанії.

Хоча реінвестований прибуток не представлений конкретними активами, він може вважатися показником фінансового успіху компанії та може бути використаний для подальших інвестицій у розвиток бізнесу. Таким чином, він грає важливу роль у фінансовому управлінні та стратегічному плануванні.

У підсумку, реінвестований прибуток може не бути прямим активом, але його наявність відображає потенційний ресурс для подальшого розвитку та росту компанії.

Загальний план рахунків (ЗПР) Франції враховує різні елементи акціонерного капіталу, а також встановлює показник «чиста ситуація», який включає різні складові. Ця «чиста ситуація» складається з наступних показників:

1. **Прибуток на акції:** це прибуток, який припадає на кожну акцію після виплати всіх витрат та податків.
2. **Резерв на переоцінку:** це резерв, який формується внаслідок переоцінки активів компанії.
3. **Інші резерви:** включають законодавчі, договірні та регульовані на доходи від капіталу резерви, а також інші резерви, які формуються згідно з внутрішніми політиками компанії.
4. **Нерозподілений прибуток:** це частина прибутку компанії, яка не була розподілена серед акціонерів у вигляді дивідендів або не була використана для інших цілей.

5. Прибуток і збиток за період: це прибуток або збиток, отриманий компанією за певний період.

У разі викупу власних акцій ці акції відображаються в балансі як актив, але не враховуються у розрахунках показника «чиста ситуація», оскільки вони вважаються частиною акціонерного капіталу компанії. Французькі підприємства можуть здійснювати такі операції з акціями за певних умов, які визначені законодавством та регулюються внутрішніми політиками компаній.

«Відповідно до стандарту № 1, в звітності компанії повинна бути розкрита наступна інформація, яка стосується власного капіталу компанії: кількість акцій, які дозволені до випуску, випущені та знаходяться в обігу; частка неоплаченого капіталу; номінальна чи юридично визначена (об'явлена) вартість акцій; зміни рахунків акціонерного капіталу за період; права, привілеї та обмеження, що стосуються розподілу дивідендів та оплати капіталу; відкладені дивіденди за привілейованими кумулятивними акціями; викуплені акції; акції, зарезервовані для майбутніх випусків, відповідно до опціонних та продажних контрактів, включаючи їх умови та суми; додатковий капітал (емісійний дохід); додатковий капітал від переоцінки; резерви та накопичений (нерозподілений) чистий прибуток» [14, С.120].

У Республіці Польща капітал компаній складається з різних складових, які відображають фінансовий стан підприємства та його різноманітні потреби. Основні компоненти капіталу включають:

1. Статутний капітал: це капітал, який створюється та фіксується у статуті компанії. Він може бути оплаченим або неоплаченим.
2. Підписаний (неоплачений) додатковий капітал: це капітал, який акціонери або члени компанії обіцяли внести, але ще не оплатили.
3. Резерви на переоцінку активів: ці резерви виникають при переоцінці активів компанії та відображають різницю між їхньою балансовою вартістю та поточною ринковою вартістю.

4. Інший резервний капітал: це може включати різні види резервів, створених для захисту від ризиків, потенційних витрат та фінансових наслідків інших інцидентів.

5. Нерозподілений прибуток: це прибуток, який не було розподілено серед акціонерів або членів компанії після виплати дивідендів.

6. Чистий прибуток або збиток фінансового року: це прибуток або збиток, який виник за певний фінансовий період.

Резерви, які створюються для оподаткування доходів, можуть включати резерви, призначені для відстрочки податкових платежів, а також резерви для захисту від різних ризиків, наприклад, простроченої дебіторської заборгованості або сумнівних боргів. Вони допомагають компаніям ефективно керувати фінансовими ризиками та забезпечити стійкість у фінансовій сфері.

Великобританія, корпорації та партнерства дійсно переважають серед організаційно-правових форм підприємств. Ці організаційні форми можуть мати різні методи формування та управління власним капіталом.

У більшості випадків власний капітал компаній складається з інвестицій, зроблених акціонерами чи учасниками партнерства. Такий капітал може розглядатися як позичений фірмою і частково або повністю підлягає поверненню в майбутньому, особливо в разі ліквідації компанії або розподілу прибутку серед акціонерів.

Власний капітал компаній у формі корпорацій часто визначається акціями, які є інвестиційними інструментами, які дають власникам певні права та підлягають певним обмеженням. У партнерствах власний капітал може включати вклади учасників партнерства, які також можуть бути розглянуті як позичені компанії та підлягати поверненню.

Отже, власний капітал у цих контекстах дійсно може розглядатися як позичений фірмою, оскільки він складається з інвестицій, зроблених зовнішніми сторонами, які потенційно підлягають поверненню в майбутньому.

У Німеччині дійсно існує практика довгострокового фінансування компаній, яке здійснюється як за рахунок зовнішніх джерел, таких як банківські кредити, так

і внутрішніх, наприклад, через реалізацію пенсійних програм. Це може призвести до того, що частка власних коштів у загальній сумі активів підприємств не перевищує 20%.

Акціонери часто намагаються вкласти частину своїх інвестицій у компанію у вигляді кредитів, навіть якщо поверненість таких кредитів обмежена. Це може бути способом забезпечення стабільного фінансування для компанії, особливо у випадку, коли доступ до зовнішнього кредиту обмежений або дорогий.

Для акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю в Німеччині законом встановлені мінімальні розміри статутного капіталу, а також правила з викупу власних акцій. Ці правила допомагають регулювати структуру капіталу компаній і забезпечити їхню фінансову стійкість.

Щодо формування резервів, то вони встановлені тільки для юридичних осіб і в основному призначені для покриття можливих збитків або збільшення статутних капіталів. Це допомагає компаніям забезпечити фінансову стабільність та витримку в умовах непередбачуваних ризиків та втрат.

В Італії існують обмеження щодо володіння компаніями акціями, які зазвичай не перевищують 10% від заявленого акціонерного капіталу. Це обмеження спрямоване на забезпечення конкуренції та запобігання надмірній концентрації власності в руках окремих суб'єктів.

Акції, які перебувають у володінні компаній у межах цього обмеження, зазвичай не приносять їм дивідендів, а права голосу на загальних зборах акціонерів можуть бути обмежені або резервовані до тих пір, поки акції не будуть передані новому власникові. Це може забезпечити стабільність голосування та забезпечити захист інтересів інших акціонерів.

У фінансовій звітності такі акції зазвичай відображаються за ціною придбання, оскільки вони не приносять дивідендів і можуть бути реалізовані або передані новому власникові у майбутньому. Такий підхід дозволяє компаніям коректно відображати стан свого акціонерного капіталу та володіння акціями відповідно до законодавства та стандартів фінансової звітності.

У Голландії дійсно існує практика встановлення мінімального розміру резерву переоцінки, який є обов'язковим для всіх підприємств. Цей резерв формується у випадку, коли активи та пасиви оцінюються за поточною вартістю. Коли компанія переоцінює свої активи (в бік збільшення), вона повинна відобразити на своєму балансі резерв переоцінки, який дорівнює різниці між балансовою вартістю активів до та після переоцінки. Це допомагає забезпечити адекватну вартість активів у фінансових звітах та підтримує прозорість та достовірність звітності.

Також до обов'язкових резервів в Голландії можуть відноситися:

1. Резерв капіталізованих засновницьких витрат на випуск акцій: цей резерв формується при розміщенні акцій компанією та призначений для капіталізації витрат, пов'язаних з випуском акцій.

2. Резерв науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт: цей резерв використовується для капіталізації витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

3. Резерв нерозподіленого прибутку дочірніх та асоційованих компаній: Цей резерв створюється в тому випадку, коли прибуток дочірніх або асоційованих компаній не може бути розподілений компанією-материнкою та може бути отриманий без будь-яких обмежень.

Ці резерви допомагають компаніям забезпечити фінансову стійкість та витримку в умовах непередбачуваних ризиків та збереження капіталу для майбутніх потреб.

У США і Японії акціонерний і партнерський капітал відображається в межах фактично оплаченого, оскільки в цих країнах зазвичай відсутня стаття заборгованості акціонерів (засновників). Це означає, що акціонери (або партнери) повинні повністю оплатити свої акції (або частки) на момент їх випуску.

У випадку недостатньої оплати акцій (або часток), умовні зобов'язання стосовно зібраних грошових коштів, що виникли, можуть бути розкриті в поясненнях до фінансових звітів. Це допомагає забезпечити прозорість інформації для зацікавлених сторін та дозволяє аналізувати стан капіталу підприємства.

«Відображення інформації про власний капітал в Україні принципово не відрізняється від міжнародних стандартів. Це зумовлено тим, що при формуванні Положень (стандартів) бухгалтерського обліку фахівці керувалися МСФЗ. Відповідно до МСФЗ у звітності дещо звужений склад власного капіталу, так як вони носять рекомендаційний характер. У МСФЗ статті власного капіталу є згрупованими, а в Україні П(С)БО – деталізовані, що дає змогу в звітності чітко відображати складові власного капіталу» [33, С.33].

Аналіз фінансової звітності є важливим інструментом для отримання інформації про результати діяльності та фінансове становище підприємства. Цей аналіз надає користувачам можливість розуміти структуру та динаміку власного капіталу, що є важливим для прийняття управлінських рішень та оцінки фінансової стійкості підприємства.

Однак питання облікового відображення власного капіталу у фінансовій звітності підприємства часто не отримує достатньої уваги. Ефективне облікове відображення власного капіталу допомагає забезпечити ясність та достовірність фінансової інформації, що стосується капіталовкладень, структури власності та фінансових ризиків.

Звіт про власний капітал містить інформацію про структуру власного капіталу, включаючи розподіл між різними видами капіталу (наприклад, власні акції, накопичені прибутки тощо), а також про фінансові результати, пов'язані з цим капіталом (наприклад, рівень дивідендів, що виплачуються, зміни в статутному капіталі тощо).

Методика складання Звіту про власний капітал така:

1. Фіксація величин власного капіталу та його складових на початок звітного року.
2. Визнання необхідності коригування залишку власного капіталу на початок року.
3. Внесення до Звіту сум змін балансової вартості неборотних активів, фінансових інструментів у зв'язку з уцінкою та дооцінкою.

4. Відображення у Звіті про власний капітал суми чистого прибутку та напрямів його використання.

5. Поповнення капіталу за рахунок внесків учасників.

6. Вилучення капіталу.

7. Визначення залишків за статтями капіталу.

Внутрішня звітність грає важливу роль у задоволенні потреб управлінців у детальній інформації про різні аспекти діяльності підприємства. Розробка внутрішньої звітності щодо власного капіталу, його складових та аналізу відповідних показників може допомогти управлінцям приймати обґрунтовані рішення щодо дивідендної та облікової політики.

Можна виділити декілька об'єктивних передумов, що зумовлюють необхідність складання внутрішньої звітності підприємства щодо складових власного капіталу:

1. Недосконалість фінансової звітності, яка ґрунтується на узагальнених показниках і складається щоквартально, що унеможливорює подачу оперативної інформації.

2. Неспроможність інтерпретації та трансформації в обґрунтовані управлінські рішення інформації, сформованої за традиційною системою обліку і звітності.

3. Необхідність надання інформації щодо складових власного капіталу відповідно до цільового призначення.

Аналіз таких звітів може допомогти управлінцям зрозуміти ефективність використання власного капіталу, оцінити потенційні можливості для виплати дивідендів, визначити потребу в капіталізації, а також розробити стратегії залучення додаткового капіталу в майбутньому. Такий аналіз може бути важливим інструментом для формування ефективної дивідендної та облікової політики, спрямованої на максимізацію вартості для акціонерів та забезпечення стійкості та стійкості фінансового стану підприємства.

Висновки до 2 розділу.

Незалежно від місця розташування у фінансовому звіті, власний капітал включає усі складові, такі як статутний капітал, нерозподілений прибуток, резерви та інші елементи, що визначені відповідно до бухгалтерських стандартів та регулюючих вимог.

Власний капітал американських, англійських, німецьких або французьких компаній зазвичай трактується аналогічно міжнародним стандартам. Ця інформація відображається у фінансових звітах компаній у розділі «Власний капітал» або «Власний капітал та зобов'язання».

В балансі (звіті про фінансовий стан) зарубіжних компаній власний капітал може бути представлений у розділі зобов'язань, якщо відображається в порядку балансування зобов'язань та активів, або ж він може бути відображений відразу після розділу активів. Розташування власного капіталу у фінансовому звіті залежить від практики та вимог регуляторних органів у країні, в якій діє компанія.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ Й АУДИТ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Методика аналізу структури, ефективності та руху власного капіталу

Оптимізація структури капіталу з використанням механізму фінансового левериджу допомагає компаніям максимізувати їхню фінансову рентабельність. Фінансовий леверидж відображає, як зміна частки власного та залученого капіталу впливає на рівень прибутку, що генерується власним капіталом.

За допомогою фінансового левериджу можна визначити оптимальне співвідношення між власним та залученим капіталом, яке дозволить досягти максимального рівня фінансової рентабельності. Це досягається шляхом аналізу впливу зміни структури капіталу на вартість капіталу та рівень ризику для компанії.

Крім того, ефект фінансового левериджу дозволяє виявити граничну межу використання позичкового капіталу. Це важливо, оскільки занадто велика залежність від позичкових коштів може збільшити фінансовий ризик компанії, особливо в періоди економічної нестабільності.

Таким чином за допомогою аналізу ефекту фінансового левериджу компанії можуть приймати раціональні рішення щодо структури свого капіталу, максимізуючи фінансову рентабельність та мінімізуючи фінансовий ризик.

Фінансовий леверидж розраховується за формулою:

$$ЕФЛ = (1 - СП) \times \left(\frac{ВП}{ВА} - ПК \right) \times \frac{ЗК}{ВК} \quad (3.1)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левериджу, %;

СП – ставка податку на прибуток;

ВП – поточний прибуток;

ВА – середня величина активів за період;

ПК – середня ставка процента за кредит;

ЗК - середня вартість залученого капіталу;

ВК - середня вартість власного капіталу [59, С.122]

Як бачимо, формула підрахунку ефекту фінансового левериджу має три складові:

1. Податковий коректор фінансового левериджу: ця складова враховує вплив рівня оподаткування прибутку на ефект фінансового левериджу. Вона показує, наскільки зміна ставки податку впливає на ефективність використання фінансового левериджу.

2. Диференціал фінансового левериджу: ця компонента визначає різницю між коефіцієнтом валової рентабельності всіх активів та середнім розміром процента за кредит. Вона відображає, наскільки ефективно компанія використовує позичковий капітал для збільшення свого прибутку.

3. Коефіцієнт фінансового левериджу: цей елемент визначає співвідношення між залученим та власним капіталом. Він показує, наскільки компанія користується зовнішнім фінансуванням для збільшення свого ефекту фінансового левериджу.

Податковий коректор фінансового левериджу, зазвичай, не залежить від діяльності підприємства, оскільки ставка податку на прибуток встановлюється законодавчо і може змінюватися лише внаслідок змін в податковому законодавстві.

Диференціал фінансового левериджу є ключовим фактором, що визначає ефект фінансового левериджу. Цей ефект проявляється, коли валовий прибуток, що генерується активами підприємства, перевищує середній розмір процента за кредит, враховуючи всі пов'язані витрати, пов'язані з залученням, страхуванням і обслуговуванням кредиту.

Якщо диференціал фінансового левериджу є додатнім значенням, це означає, що підприємство генерує достатньо прибутку для покриття витрат на залучений капітал, включаючи проценти за кредит. Чим вище це додатне значення, тим сильніше буде ефект фінансового левериджу.

Динамічність диференціалу фінансового левериджу пояснюється різними факторами, зокрема кон'юктурою фінансового ринку. В період погіршення кон'юктури, коли обсяг пропозиції вільного капіталу скорочується, вартість залученого капіталу може раптово зрости, що може призвести до зменшення

диференціалу фінансового левериджу або навіть до його зміни на від'ємне значення. Такі зміни можуть вплинути на ефективність використання фінансового левериджу та загальну фінансову стійкість підприємства.

Зниження фінансової стійкості, пов'язане з підвищенням частки залученого капіталу, може призвести до збільшення ризику банкрутства, оскільки збільшується витрата на обслуговування боргів.

В період погіршення кон'юнктури товарного ринку, коли зменшується обсяг реалізації продукції, розмір валового прибутку підприємства також може зменшитися. Це може призвести до зниження коефіцієнта валової рентабельності активів. Як результат, навіть при незмінних ставках процента за кредит, від'ємна величина диференціалу фінансового левериджу може сформуватися, оскільки вартість залученого капіталу перевищує валовий прибуток, що генерується активами підприємства.

Такі умови можуть привести до того, що використання залученого капіталу не принесе приросту рентабельності власного капіталу або навіть може знизити його.

Формування від'ємного значення диференціала фінансового левериджу вказує на те, що використання залученого капіталу не приносить приросту рентабельності власного капіталу, а навіть може призвести до її зниження.

Це означає, що підприємство витрачає частину свого прибутку на обслуговування залученого капіталу за високими процентними ставками, і це негативно впливає на прибутковість власного капіталу. У такому випадку, використання залученого капіталу не ефективне і може навіть погіршити фінансове становище підприємства.

Це ще один аспект, який важливо враховувати при прийнятті рішень щодо структури капіталу підприємства. При плануванні фінансових стратегій важливо бути уважним і враховувати потенційні ризики та вигоди, пов'язані з використанням залученого капіталу.

Розглядаючи наведені дані, можна побачити, що по підприємству ефект фінансового левериджу складає:

$$\text{ЕФЛ (2023)} = (1 - 0,18) \times (380,2 / 1419 - 0,24) \times 990,9 / 427,8 = + 0,057$$

В данному випадку спостерігаємо позитивний ефект фінансового левереджу.

При додатному значенні диференціала фінансового левериджу зростання коефіцієнта фінансового левериджу призводить до ще більшого приросту рентабельності власного капіталу, тоді як при від'ємному значенні диференціала це може призвести до подальшого зниження рентабельності власного капіталу.

Аналізуючи механізм впливу фінансового левериджу на прибутковість та ризик, підприємство може цілеспрямовано управляти своєю структурою капіталу, розглядаючи як абсолютні, так і відносні зміни у власних та залучених засобах. Врахування цих аспектів допоможе підприємству зрозуміти, як оптимально використовувати свої ресурси для максимізації прибутковості та мінімізації фінансового ризику.

Аналіз структури пасивів ТОВ «ПЛЮС ТРИ» за 2023 рік наведено у таблиці 3.1.

На досліджуваному підприємстві основним джерелом формування майна підприємства є залучений капітал. На початок року його частка в структурі пасивів склала 83,3%, а на кінець року- 56,4 %. Однак на кінець року частка власного капіталу збільшилась на 26,9 п. Така структура формування майна є ознакою позитивних тенденцій у фінансовій стійкості підприємства.

При подальшому аналізі необхідно вивчити динаміку і структуру власного капіталу, вияснити причини зміни окремих складових і дати оцінки цим змінам за звітний період. Аналіз звітних форм (додаток) засвідчив, що в минулих періодах підприємство мало збитки, однак отримання прибутку за 2022 і 2023 рік дозволило зменшити величину збитків.

Таблиця 3.1

Структура пасивів ТОВ «ПЛЮС ТРИ» за 2023 р. (тис. грн.)

Показники	Абсолютні величини (тис.грн)		Питома вага (%) у загальній величині пасивів		Відхилення	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	в абсолютних величинах	у питомій вазі
1. Власний капітал	237,7	617,9	16,7	43,6	380,2	+26,9
2. Поточні зобов'язання	1182,4	799,4	83,3	56,4	-383,0	-26,9
Разом	1420,1	1417,3	100,0	100,0	-2,8	X

Для того, щоб виявити за рахунок чого збільшився такий капітал, необхідно вияснити його структуру (табл.3.2).

Як бачимо збільшення власного капіталу відбулося в більшій мірі завдяки збільшенню нерозподіленого прибутку на 380,2 тис. грн., а питома вага збільшилась на 26,8%. Резервний капітал збільшився незначним чином на 30, 0 тис грн.

Коефіцієнт нагромадження власного капіталу обчислюють за формулою:

$$K_n = \frac{\text{резервний капітал} + \text{нерозподілений прибуток}}{\text{власний капітал}} \quad (3.2)$$

$$K_n \text{ на поч. року} = 80,0 - 492,3 / 157,7 = -1,73$$

$$K_n \text{ на кінець року} = 110 - 142,1 / 617,9 = -0,05$$

Даний коефіцієнт збільшився на 1,68 (-0,05- (-1,73)), що є позитивним явищем.

Таблиця 3.2

Аналіз структури власного капіталу ТОВ «ПЛЮС ТРИ» за 2023 р. (тис. грн.)

Показники	Абсолютні величини		Питома вага (%) у загальній величині пасивів		Відхилення	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	в абсолютних величинах	у питомих вагах
1	2	3	4	5	6	7
Зареєстрований капітал	650,0	650,0	45,8	45,9	0	+0,1
Резервний капітал	80,0	110,0	5,6	7,8	+30,0	+ 2,2
Нерозподілений прибуток	(492,3)	(142,1)	-34,7	-7,9	+350,2	+26,8
Разом власний капітал	237,7	617,9	X	X	X	X

Він показує питому вагу джерел власних засобів, спрямованих на розвиток основної діяльності. Позитивна динаміка коефіцієнта свідчить про поступове нагромадження власного капіталу.

Перш, ніж розрахувати показники ефективності, необхідно проаналізувати рух власного капіталу підприємства за звітний період, розрахувати та проаналізувати основні показники цього руху (табл 3.3).

Коефіцієнт надходження капіталу:

$$K_n = \frac{K_{n1}}{3K_{k2}}, \quad (3.3)$$

де K_{n1} - надходження капіталу за звітний період;

$3K_{k2}$ - залишок капіталу на кінець звітного періоду;

Коефіцієнт використання капіталу:

$$K_v = \frac{K_{в1}}{3K_{н2}}, \quad (3.4)$$

де $K_{в1}$ - використання капіталу за звітний період;

$3K_{н2}$ - залишок капіталу на початок звітного періоду.

Аналізуючи власний капітал, необхідно звернути увагу на співвідношення коефіцієнтів надходження й використання капіталу.

Коли значення коефіцієнтів надходження більші, ніж коефіцієнтів використання, то це означає, що на підприємстві відбувається процес нарощування власного капіталу, і навпаки.

Таблиця 3.3

Аналіз руху власного капіталу ТОВ «ПЛЮС ТРИ» за 2023 р. (тис. грн.)

	Показник	Статутний капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Всього
1	2	3	5	6	7
1	Залишок на початок року	650,0	80,0	-492,3	237,7
2	Надходження	0	30,0	380,2	410,0
3	Використання	0	0	30,0	30
4	Залишок на кінець року	650,0	110,0	-142,3	617,9
5	Коефіцієнт надходження (ряд.2/ряд.4)	0	0,27	-2,7	x
6	Коефіцієнт вибуття (ряд.3/ ряд.1)	0	0	-0,1	x

На досліджуваному підприємстві спостерігаються позитивні тенденції.

Наступним етапом аналізу використання капіталу є аналіз ефективності його використання.

Ефективність використання капіталу характеризується його дохідністю (рентабельністю) – відношенням суми прибутку до середньорічної суми основного і оборотного капіталу.

Для характеристики інтенсивності використання капіталу розраховується два основних коефіцієнти: рентабельність сукупного капіталу та рентабельність власного капіталу.

$$ROA = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Всього джерел засобів}} \quad (3.5)$$

Рентабельність сукупного капіталу (ROA) визначається таким чином:

$$ROA \text{ за } 2022 \text{ р.} = 174,4 / (1401,2 + 1420,1)/2 = 0,122 \text{ або } 12,3 \%$$

$$ROA \text{ за } 2023 \text{ р.} = 380,2 / (1420,1 + 1417,3)/2 = 0,268 \text{ або } 26,8 \%$$

Як бачимо рентабельність сукупного капіталу протягом 2023 року зросла на 14,5%, що є позитивним явищем.

Показник рентабельності власного капіталу представляє інтерес, перш за все, для інвесторів.

Рентабельність власного капіталу (ROE) визначається за формулою:

$$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.6)$$

$$ROE \text{ за } 2022 \text{ р.} = 174,4 / 237,7 = 0,734 \text{ або } 73,4\%.$$

$$ROE \text{ за } 2023 \text{ р.} = 380,2 / 617,9 = 0,615 \text{ або } 61,5\%.$$

Рентабельність власного капіталу (ROE) є ключовим показником фінансової продуктивності компанії. Вона вимірює, наскільки ефективно компанія генерує прибуток від капіталу, який належить її власникам. Високий рівень ROE свідчить про те, що компанія успішно використовує свій власний капітал для забезпечення прибутковості.

Існують кілька факторів, які можуть впливати на рентабельність власного капіталу, включаючи ефективне управління активами, оптимізацію фінансової структури, ефективне використання фінансового планування та аналізу, а також успішність компанії на ринку. Наприклад, компанія може мати високу рентабельність власного капіталу завдяки високому рівню виручки від продажу продукції чи послуг, при цьому маючи низькі витрати на виробництво та операції. Також важливо враховувати ризики та інші фактори, які можуть впливати на цей показник.

Таблиця 3.4

Формування коефіцієнту рентабельності за 2023 р на ТОВ «ПЛЮС ТРИ»

№ п/п	Показники	Значення тис.грн.
1.	Середньорічна сума капіталу (активів) (на початок року + на кінець року / 2) у тому числі:	1418,5
2.	Середня сума власного капіталу	427,8
3.	Середня сума позикового капіталу, за який сплачуються відсотки	0
4.	Сума валового прибутку (без обліку витрат по сплаті відсотків за кредит)	380,2
5.	Коефіцієнт валової рентабельності активів (без обліку витрат по сплаті відсотків за кредит), %	0,27
6.	Середній рівень відсотків за кредит, %	0
7.	Сума відсотків за кредит, сплачена за використання позикового капіталу (гр.3 x гр.6) / 100 x 12	0

8.	Сума валового прибутку підприємства з урахуванням витрат по сплаті відсотків за кредит (гр. 4 - гр. 7)	380,2
9.	Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,18
10.	Сума податку на прибуток (гр.8 x гр.9)	68,4
11.	Сума прибутку, який залишився в розпорядженні підприємства після оплати податку (гр.8 – гр.10)	311,8
12.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу або коефіцієнт фінансової рентабельності гр.11 / гр.2	0,73

Як бачимо, і рентабельність сукупного капіталу є невисокою, але має тенденцію до росту. Рентабельність власного капіталу зберігається на доволі високому рівні.

Коефіцієнт рентабельності можна порахувати і іншим методом.

Однак треба зауважити, що досліджуване підприємство знаходиться на спрощеній системі оподаткування і вказані розрахунки є чисто теоретичними.

Для досліджуваного підприємства визначимо рентабельність власного капіталу за моделлю Дюпона.

В основу наведеної схеми аналізу покладено таку детерміновану модель:

$$R_{ROE} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = R_{NPM} \times P_{\text{від.}} \times K_{\text{зал.}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \times \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Всього активів}} \times \frac{\text{Всього джерел засобів}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.7)$$

де $P_{\text{від.}}$ – ресурсовіддача

Визначення рентабельності власного капіталу через чисту рентабельність продаж, ресурсовіддачу і структуру джерел засобів, інвестованих у підприємство, відображає різні аспекти фінансової діяльності підприємства і є важливим для зрозуміння його фінансового стану.

1. Чиста рентабельність продаж відображає прибутковість компанії відносно виручки від продажу. Вона показує, скільки чистого прибутку генерується на кожен одиницю продукції чи послуги. Цей показник відображає ефективність виробничого процесу та стратегії ціноутворення.

2. Ресурсовіддача (або оборотність активів) відображає, як ефективно компанія використовує свої активи для генерації виручки. Вона показує, скільки виручки генерується на кожен одиницю активу. Висока ресурсовіддача може свідчити про ефективне управління активами.

3. Структура джерел засобів, інвестованих у підприємство, відображає, як розподіляється капітал між власним та залученим капіталом. Цей показник важливий для визначення фінансової стійкості та ризику підприємства.

Розглядаючи ці три показники разом, можна отримати комплексне уявлення про ефективність використання капіталу та прибутковість підприємства. Оскільки вони відображають різні аспекти фінансової діяльності, їхнє аналіз сприяє кращому розумінню фінансового стану та потенційних ризиків.

Визначимо даний показник за 2023 рік

$$R = 380,2 / 5561,6 \times 5561,6 / 1420,1 \times 1420,1 / 237,7 = 1,4$$

Для проведення факторного аналізу рентабельності підприємства можна використати різноманітні прийоми елімінування.

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є стабільність його діяльності з позиції довгострокової перспективи. Вважаємо за доцільне розрахувати такі коефіцієнти капіталізації:

Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності) характеризує частку власних засобів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Розраховують коефіцієнт фінансової стійкості за формулою:

$$K_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Всього джерел засобів}} \quad (3.8)$$

$$\text{Кавт. на поч. 2023 року} = 237,7 / 1420,1 = 0,17$$

$$\text{Кавт. на кінець 2023 року} = 617,9 / 799,4 = 0,77$$

В динаміці відбулося підвищення даного показника на 0,6 п., що є позитивним явищем.

Коефіцієнтом, оберненим до коефіцієнта фінансової автономії є *коефіцієнт фінансової залежності*. Добуток цих коефіцієнтів дорівнює 1. Коефіцієнт фінансової залежності розраховується за формулою:

$$K_{\text{зал.}} = \frac{\text{Всього джерел засобів}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.9)$$

$$\text{Кзал. на поч. 2023 року} = 1420,1 / 237,7 = 5,9$$

$$\text{Кзал. на кінець 2023 року} = 1417,3 / 617,9 = 2,3$$

Критичне значення коефіцієнта фінансової залежності – 2.

У динаміці простежується зменшення даного коефіцієнта. А це означає, що зменшилась частка залучених засобів у фінансуванні підприємства.

Співвідношення між власним та залученим капіталом відображає фінансову стійкість та ризики підприємства. В Японії, де висока частка залученого капіталу є нормою, це може свідчити про особливості фінансової системи, де більша частина фінансування надходить через банки, а не через емісію акцій. Це може вказувати на тісніші взаємовідносини між банками та підприємствами, а також на більший рівень довіри до підприємств з боку банків.

У США інша ситуація, де частка залученого капіталу може бути нижчою. Це може бути пов'язано з більш розвиненою ринковою системою, де підприємства мають доступ до різних джерел фінансування, таких як ринок капіталу та облігаційний ринок.

Розуміння контекстуальних особливостей ринку та фінансової системи кожної країни допомагає зрозуміти, чому значення показників, таких як відношення власного до залученого капіталу, може відрізнятися в різних регіонах.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених засобів і власного капіталу. Розрахунок цього показника роблять за формулою:

$$K_{ф.р.} = \frac{\text{Залучені засоби}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.10)$$

$$\text{Кф.р. на поч. 2023 року} = 1182,4 / 237,7 = 4,9$$

$$\text{Кф.р. на кінець 2023 року} = 799,4 / 617,9 = 1,3$$

Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку фінансової стійкості підприємства. Він показує скільки одиниць залучених засобів припадають на кожну одиницю власних. На досліджуваному підприємстві відбулося зменшення даного показника, що свідчить про зменшення залежності від кредиторів і про підвищення фінансової стійкості. Оптимальне значення цього коефіцієнта менше-рівне 0,5. Критичне значення 1.

Показником, який характеризує інтенсивність використання капіталу, його ділову активність, є оборотність як сукупного капіталу, так і його складових частин. Швидкість оборотності капіталу характеризують показники розглянуті нами в першому розділі.

Показники оборотності власного капіталу ТОВ «ПЛЮС ТРИ» наведені в табл. 3.5.

Дані табл. 3.5 свідчать про те, що власний капітал, яким володіє ТОВ «ПЛЮС ТРИ», використовується досить ефективно. Так у 2023 року для здійснення одного обороту власного капіталу різко зменшилась кількість днів -потрібно було 1,17 днів. Це на 31,19 днів менше, ніж у 2022 році.

Однак коефіцієнт віддачі власного капіталу у 2023 році дещо зменшився, що є негативним показником.

Таблиця 3.5

**Аналіз показників оборотності власного капіталу ТОВ «ПЛЮС ТРИ» за
2023-2024 роки**

№	Показники	Роки		Відхилення (+,-)	
		2022	2023	Абсолютне	Відносне %
1	2	3	4	5	6
1	Середній розмір власного капіталу, тис. грн.	220,8	427,8	+207,0	+93,8
2	Виручка від реалізації, тис. грн.	2491,2	5561,6	+3070,4	+123,3
3	Одноразова виручка від реалізації, тис. грн.	6,83	15,24	8,41	+123,3
4	Тривалість одного обороту власного капіталу(оборотність власного капіталу), дні (365 / (2/1))	32,36	1,17	-31.19	-2665,8
5	Коефіцієнт віддачі власного капіталу 1/2	0,088	0,077	-0,011	-14,3

Для виявлення причин вище зазначених змін розрахуємо вплив факторів на зміну показників оборотності (табл. 3.6).

Скоригований показник оборотності власного капіталу (Оскор) визначається при значеннях середнього розміру власного капіталу (K0) за 2022 рік та одноразової виручки від реалізації (B1) звітного року.

$$\text{Оскор} = K0 / B1 \quad (3.11)$$

$$220,8 / 15,24 = 14,5 \text{ дні}$$

Різниця між оборотністю власного капіталу підприємства звітного (2023) року (O2023) та скоригованим показником оборотності (Оскор) за 2022 рік є свідченням впливу зміни середнього розміру власного капіталу (ΔO_k), або

$$\Delta O_k = O_{2023} - O_{\text{скор}}. \quad (3.12)$$

$$1,2 - 14,5 = -13,3 \text{ дні.}$$

Таблиця 3.6

Розрахунок впливу факторів на зміну оборотності власного капіталу
ТОВ «ПЛЮС ТРИ»

Показники	Середній розмір власного капіталу, тис.грн.		Оборотність власного капіталу, дні			Відхилення оборотності, дні		
	2022	2023	2022	2023	Скоригований показник	усього	в т.ч. за рахунок:	
							виручки від реалізації	середнього розміру власного капіталу
Власний капітал	220,8	427,8	32,3	1,2	14,5	-31,1	-13,3	-17,8
Одноденна виручка, тис. грн.	6,83	15,24	x	x	x	8,41	x	x

Вплив зміни виручки від реалізації (ΔO_v) на ефективність використання власного капіталу розраховують як різницю між скоригованим показником оборотності капіталу ($O_{\text{скор}}$) та оборотністю власного капіталу за 2022 рік (O_{2022})

$$\Delta O_v = O_{\text{скор}} - O_{2022} \quad (3.13)$$

$$14,5 - 32,3 = -17,8 \text{ дні}$$

Розрахунки свідчать, що головною причиною прискорення оборотності власного капіталу є збільшення виручки. Це призвело до пришвидшення обороту капіталу на 17,8 дні, збільшення розміру самого капіталу пришвидшило оборот капіталу на 13,3 дні.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу стану та структури власного капіталу ТОВ «ПЛЮС ТРИ» можна зробити висновок, що в динаміці відбувається нарощення власного капіталу, що свідчить про зменшення

фінансового ризику для підприємства, що також підтверджують показники ефективності його використання.

Проте, варто зазначити, що на підприємстві спостерігається брак власних коштів протягом аналізованого періоду. Тому керівництву необхідно приділити більшу увагу щодо управління власним капіталом підприємства, оптимізувати його складові елементи та покращити показники ефективності використання власного капіталу.

3.2 Методика аудиту власного капіталу

Аудит капіталу спрямований на перевірку повноти та достовірності інформації про капітал, яка відображена у фінансовій звітності та її примітках.

Оскільки операції з капіталом нечисленні, але водночас важливі для фінансового стану підприємства, аудитор зазвичай перевіряє всі суттєві операції та аналізує систему внутрішнього контролю цих операцій. Оцінка системи внутрішнього контролю операцій з капіталом здійснюється одночасно з проведенням аудиторських процедур, щоб забезпечити, що інформація про капітал у фінансовій звітності є достовірною та правильно представленою.

Такий підхід дозволяє аудитору отримати повністю обґрунтовану думку про стан капіталу підприємства та впевнитися в його правильному відображенні у фінансовій звітності.

У ході аудиторської перевірки фінансової звітності необхідно детально дослідити всі суттєві операції з капіталом:

1. Операції зі збільшення або зменшення статутного (zareєстрованого) капіталу та розрахунків з засновниками: аудитор повинен перевірити правильність проведення операцій зі зміною статутного капіталу, включаючи випуск нових акцій або їх зворотній викуп. Також важливо перевірити коректність розрахунків з засновниками, які можуть включати внески до капіталу або отримання платежів від них.

2. Операції з акціями: аудитор повинен дослідити операції з акціями, такі як емісія нових акцій, покупка або продаж на відкритому ринку, а також зворотній викуп акцій. Важливо перевірити правильність обліку цих операцій та їх відображення у фінансовій звітності.

3. Нарахування та виплата дивідендів: аудитор має перевірити правильність нарахування та виплати дивідендів, які є способом розподілу прибутку між акціонерами підприємства.

4. Операції, пов'язані зі створенням та використанням резервного капіталу: до цих операцій можуть входити створення та використання різних видів резервного капіталу, таких як резервний фонд, резервний капітал або інші види резервів. Аудитор повинен перевірити правильність проведення цих операцій та їх відображення у фінансовій звітності.

5. Інші суттєві операції: важливо також перевірити будь-які інші суттєві операції з капіталом, які можуть впливати на фінансовий стан підприємства, такі як консолідація фінансових результатів, зміни у правах акціонерів тощо.

Всі ці операції потребують уважного аналізу та перевірки аудитором для забезпечення правильного відображення капіталу підприємства у фінансовій звітності.

Аудит власного капіталу спрямований на перевірку правильності відображення всіх операцій та трансакцій, пов'язаних з капіталом підприємства, в обліку згідно з вимогами законодавства та стандартів обліку та фінансової звітності.

Аудитор аналізує статутний капітал для перевірки відповідності вимогам законодавства та правилам щодо його формування та змін. Формування додаткового капіталу та використання нерозподілених прибутків також піддаються перевірці з метою визначення їх правильності та відповідності вимогам.

Аудитор також перевіряє вилучений капітал, щоб забезпечити, що трансакції, пов'язані з його вилученням, були здійснені відповідно до вимог та безпеки прав корпоративних стейкхолдерів.

Правильне проведення аудиту власного капіталу допомагає забезпечити достовірність фінансової звітності та підвищити рівень довіри як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів цієї інформації.

Важливо відзначити, що хоча операції з капіталом можуть бути нечисленними, вони часто є вирішальними для фінансового здоров'я та стійкості підприємства. Отже, аудитор повинен уважно перевірити їх, щоб забезпечити відповідність вимогам законодавства та стандартів обліку.

Також важливо враховувати, що деякі операції з капіталом можуть бути пов'язані з іншими статтями фінансової звітності, як ви правильно вказали. Наприклад, додатковий капітал, отриманий в результаті переоцінки необоротних активів, може бути пов'язаний з операціями з основними засобами. Аудитор повинен здійснювати перевірку цих операцій у контексті відповідних статей фінансової звітності, щоб забезпечити їхню правильність та відповідність.

Такий підхід дозволяє аудитору забезпечити повне та об'єктивне оцінювання фінансового стану підприємства та висловити незалежну думку щодо правильності відображення інформації у фінансовій звітності.

Важливим є перевірка залишків за статтями капіталу на початок нового звітного періоду для забезпечення правильності фінансової звітності підприємства. Ось деякі ключові кроки, які аудитор повинен виконати в цьому випадку:

1. Перевірка перенесення залишків: аудитор повинен порівняти показники звітності на кінець попереднього періоду з показниками на початок нового періоду. Це допоможе упевнитись, що залишки капіталу правильно перенесені на початок нового періоду і відповідають звітності.

2. Перевірка нерозподіленого прибутку: аудитор також повинен переконатися, що показник нерозподіленого прибутку на початок нового періоду відображає суму, яка повинна бути нарахована відповідно до фінансової звітності попередніх років та прибутку звітного року.

3. Аналіз робочих документів попереднього аудитора: якщо можливо, аудитор повинен ознайомитися з робочими документами попереднього аудитора та

перевірити, що зібрані ним докази та проведені аудиторські процедури відносно капіталу підприємства є достатніми та надійними.

4. **Додаткові аудиторські процедури:** у випадку, якщо аудитор не може отримати доступ до робочих документів попереднього аудитора або не може покластися на зібрані попереднім аудитором докази, він повинен здійснити додаткові аудиторські процедури для підтвердження залишків по рахунках капіталу на початок нового періоду.

Ці кроки допоможуть аудитору забезпечити правильність та достовірність фінансової звітності підприємства у випадку проведення аудиту власного капіталу уперше.

Для підтвердження залишків за статтями «Зареєстрований капітал» та «Резервний капітал» можна звернутися до установчих документів підприємства, таких як статут або установчий акт.

Проте, для перевірки залишків по іншим статтям, таким як «Додатковий капітал», «Капітал в дооцінках» та «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», можуть знадобитися інші процедури, які включають аудит основних засобів, іншого майна, доходів та витрат підприємства. Наприклад, аудитор може перевірити документи щодо проведення операцій з активами та пасивами, а також аналізувати фінансові операції та трансакції, що впливають на ці статті капіталу.

Крім того, враховуючи, що власний капітал виникає в результаті різних операцій, таких як внесення додаткових внесків засновниками чи надходження прибутку, аудитор повинен також перевірити відповідність цих операцій вимогам фінансової звітності та правилам бухгалтерського обліку.

Внутрішній аудит власного капіталу спрямований на перевірку правильності відображення операцій, пов'язаних з формуванням, використанням та збереженням власного капіталу підприємства. Ось деякі основні завдання та напрямки внутрішнього аудиту в цьому відношенні:

1. **Перевірка установчих документів та статутного капіталу:** внутрішній аудитор має перевірити відповідність установчих документів законодавству та

правильність формування статутного капіталу, включаючи випуск та викуп акцій, якщо це застосовно.

2. Порядок емісії та викупу цінних паперів: аудитор повинен також перевірити відповідність правовим нормам, пов'язаним з емісією та викупом цінних паперів, які можуть впливати на власний капітал підприємства.

3. Формування та використання прибутку: внутрішній аудитор має перевірити правильність формування та використання прибутку підприємства відповідно до внутрішніх політик та правових норм.

4. Розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності: аудитор повинен перевірити правильність розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності, зокрема у формі № 4 «Звіт про власний капітал» або інших звітних формах.

Для вирішення цих завдань внутрішній аудитор повинен мати доступ до відповідної інформації та розуміння основних складових власного капіталу, таких як зареєстрований капітал, резервний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток та інші. Це дозволить аудитору виявити можливі ризики та недоліки у процесах формування та управління власним капіталом та розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Основним інформаційним джерелом внутрішнього аудиту виступають первинні документи, які мають безпосередній вплив на формування бухгалтерських записів, складання облікових регістрів та форм звітності. Первинні облікові документи в процесі внутрішнього аудиту підприємства можна класифікувати наступним чином:

1. Бухгалтерські та установчі документи: ці документи є фундаментальними для правильного відображення фінансової структури та операцій підприємства. Сюди входять установчі документи (статут, установчий договір), які встановлюють правовий статус підприємства, а також бухгалтерські політики та договори, що регулюють фінансові операції.

2. Документи служби внутрішнього контролю (СВК): ці документи підтверджують правильність та ефективність внутрішнього контролю над

операціями, пов'язаними з капіталом. Вони включають підтвердження формування статутного капіталу, сум емісійного доходу, а також проведення бухгалтерських проведення.

3. Аналітичні документи: ці документи містять аналіз та висновки аналітичного відділу щодо різних аспектів капіталу підприємства. Вони можуть включати оцінку динаміки та співвідношення власного та позикового капіталу, рентабельності капіталу та інші аналітичні показники.

Ці документи є ключовими джерелами інформації для внутрішнього аудиту, оскільки вони надають аудиторам необхідні дані для оцінки правильності та ефективності управління власним капіталом підприємства. Їх аналіз допомагає виявити можливі ризики та недоліки в системі управління капіталом та розробити рекомендації щодо їх вирішення.

До типових та можливих порушень по операціях з обліку власного капіталу слід віднести:

1. Незадовільне оформлення первинних документів: це може призвести до неправильного відображення операцій в обліку через відсутність важливої інформації або недостатню документацію.

2. Порушення нормативних документів: це означає, що підприємство не дотримується встановлених законом або внутрішніми політиками правил формування та використання капіталу.

3. Невнесення часток до статутного капіталу: це порушення може призвести до неправомірного зменшення статутного капіталу та має правові наслідки для підприємства та його власників.

4. Несвоєчасне внесення змін до реєстру акціонерів: це може призвести до неправильного відображення структури власності та прав голосу акціонерів.

5. Неправильне документування часток засновників: це може призвести до недостовірності даних щодо власності та прав на капітал підприємства.

6. Залишок за кредитом субрахунків не відповідає заявленому: це може свідчити про неправильний облік фінансових операцій та втручання у фінансову звітність.

7. Необгрунтоване збільшення капіталу: це може призвести до штучного збільшення фінансових показників підприємства та подальших правових наслідків.

8. Неврахування курсових різниць: це може призвести до недостовірного відображення фінансових результатів та капіталу підприємства в умовах валютних ризиків.

9. Порушення у формуванні і використанні нерозподіленого прибутку. Неправильне обчислення нерозподіленого прибутку (непокритого збитку); неправильне обчислення дивідендів; невплата дивідендів за привілейованими акціями;

Ці порушення важливі для виявлення та вирішення, оскільки вони можуть вплинути на фінансову стабільність, правовий статус та довіру до підприємства. Ретельний внутрішній аудит та відповідні корективні заходи є ключовими для уникнення або виправлення цих проблем.

Висновки до розділу 3.

1. Для визначення ефективності використання власного капіталу доцільно використовувати показник фінансового левериджу.

За допомогою фінансового левериджу можна визначити оптимальне співвідношення між власним та залученим капіталом, яке дозволить досягти максимального рівня фінансової рентабельності. Це досягається шляхом аналізу впливу зміни структури капіталу на вартість капіталу та рівень ризику для компанії.

2. Рентабельність власного капіталу (ROE) є ключовим показником фінансової продуктивності компанії. Вона вимірює, наскільки ефективно компанія генерує прибуток від капіталу, який належить її власникам. Високий рівень ROE свідчить про те, що компанія успішно використовує свій власний капітал для забезпечення прибутковості. Існують кілька факторів, які можуть впливати на рентабельність власного капіталу, включаючи ефективне управління активами, оптимізацію фінансової структури, ефективне використання фінансового планування та аналізу, а також успішність компанії на ринку.

3. Оскільки операції з капіталом нечисленні, але водночас важливі для фінансового стану підприємства, аудитор зазвичай перевіряє всі суттєві операції та

аналізує систему внутрішнього контролю цих операцій. Оцінка системи внутрішнього контролю операцій з капіталом здійснюється одночасно з проведенням аудиторських процедур, щоб забезпечити, що інформація про капітал у фінансовій звітності є достовірною та правильно представленою.

Такий підхід дозволяє аудитору отримати повністю обґрунтовану думку про стан капіталу підприємства та впевнитися в його правильному відображенні у фінансовій звітності.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

2. Аналіз сучасних теорій капіталу підтверджує, що більшість вчених ставлять капітал у контексті реального майна, яке має потенціал для створення нових товарів та приносить дохід своєму власникові. Власний капітал підприємства, у свою чергу, представляє собою ресурси, що внесені засновниками або реінвестовані чистий прибуток, які використовуються для формування активів у різних формах.

Така інтерпретація капіталу відображає його роль у процесі виробництва та забезпечення діяльності підприємства. Капітал відображає потенціал та можливості підприємства для розвитку, і власний капітал є одним з ключових джерел цього капіталу, що стимулює інвестиції та розвиток бізнесу.

Розкриття сутності капіталу включає різні аспекти, як економічні, юридичні та облікові. Для бухгалтерського трактування категорії «власний капітал» важливо прийняти системний підхід, який враховує функції його складових елементів.

3. Згідно з діючим національним положенням бухгалтерського обліку, власний капітал складається з різних структурних елементів, включаючи: Зареєстрований (пайовий) капітал, Капітал у дооцінках, Додатковий капітал,

Резервний капітал, Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), Неоплачений капітал, Вилучений капітал.

Наявність або відсутність цих елементів у структурі власного капіталу залежить від організаційно-правової форми підприємства та його віднесення до певної групи. Наприклад, для приватних підприємств за формою власності важливою є інформація щодо внесків учасників, реєстрація яких може відрізнятися залежно від законодавчих вимог.

4. Основними класифікаційними ознаками власного капіталу є такі: за належністю підприємству (власний капітал, залучений капітал); за метою використання (виробничий капітал, позичковий капітал, спекулятивний капітал); за формами інвестування (капітал у фінансовій формі, капітал в матеріальній формі, капітал в нематеріальній формі); за об'єктом інвестування (основний капітал, оборотний капітал); за формами надходження в процесі кругообороту (капітал в грошовій формі, капітал у виробничій формі, капітал у товарній формі); за формами власності (приватний капітал, державний капітал); за організаційно-правовими формами (акціонерний капітал, пайовий капітал, індивідуальний капітал).

5. Сутність власного капіталу виражається через його функції

1. Функція заснування та введення в дію підприємства: власний капітал, зокрема статутний, є основою для запуску діяльності підприємства.

2. Функція відповідальності та гарантії: більший власний капітал, зокрема статутний, забезпечує більшу відповідальність та гарантії перед кредиторами.

3. Захисна функція: власний капітал є основою для покриття збитків підприємства, що допомагає захистити його від різних фінансових ризиків та загроз.

4. Функція фінансування та забезпечення ліквідності: власний капітал, як внески грошових коштів, сприяє підвищенню ліквідності підприємства та забезпечує потенціал для довгострокового фінансування.

5. База для нарахування дивідендів і розподілу майна: власний капітал є джерелом для нарахування дивідендів та розподілу прибутку підприємства між власниками.

6. Функція управління та контролю: відповідно до цієї функції, власний капітал надає власникам контроль та управління підприємством.

7. Рекламна (репрезентативна) функція: ця функція вказує на важливість власного капіталу для забезпечення довіри та репутації підприємства як надійного партнера на ринку.

Враховуючи ці функції, можна сказати, що власний капітал відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні підприємства та формуванні його конкурентоспроможності на ринку.

6. Стратегія управління власним капіталом повинна здійснюватись за такими напрямками:

1. Формування достатнього обсягу власного капіталу: це важливо для забезпечення фінансової стійкості та здатності підприємства до розвитку та інвестицій.

2. Оптимізація розподілу сформованого капіталу: має на меті максимізувати ефективність використання капіталу та спрямування його на найбільш перспективні напрямки.

3. Забезпечення максимальної доходності власного капіталу: важливо забезпечити максимальний рівень прибутку при використанні власного капіталу, з урахуванням фінансового ризику.

4. Мінімізація фінансового ризику: необхідно забезпечити захист від можливих фінансових втрат, пов'язаних з використанням капіталу.

5. Фінансова рівновага: мета полягає в забезпеченні стійкості та збалансованості фінансів підприємства.

6. Фінансовий контроль: необхідно забезпечити ефективний контроль з боку власників над фінансовою діяльністю підприємства.

7. Фінансова гнучкість: підприємство повинно мати можливість швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

8. Оптимізація обігу капіталу: має на меті ефективне управління оборотним та постійним капіталом підприємства.

9. Своєчасне реінвестування капіталу: важливо забезпечити періодичне оновлення та розвиток підприємства за рахунок реінвестування прибутку та залученого капіталу.

Виконання цих завдань допоможе підприємству досягти фінансової стабільності, ефективності та конкурентоспроможності на ринку.

7. Звіт про власний капітал містить інформацію про структуру власного капіталу, включаючи розподіл між різними видами капіталу (наприклад, власні акції, накопичені прибутки тощо), а також про фінансові результати, пов'язані з цим капіталом (наприклад, рівень дивідендів, що виплачуються, зміни в статутному капіталі тощо).

Методика складання Звіту про власний капітал така:

8. Фіксація величин власного капіталу та його складових на початок звітнього року.

9. Визнання необхідності коригування залишку власного капіталу на початок року.

10. Внесення до Звіту сум змін балансової вартості неборотних активів, фінансових інструментів у зв'язку з уцінкою та дооцінкою.

11. Відображення у Звіті про власний капітал суми чистого прибутку та напрямів його використання.

12. Поповнення капіталу за рахунок внесків учасників.

13. Вилучення капіталу.

14. Визначення залишків за статтями капіталу.

8. Оптимізація структури капіталу з використанням механізму фінансового левериджу допомагає компаніям максимізувати їхню фінансову рентабельність. Фінансовий леверидж відображає, як зміна частки власного та залученого капіталу впливає на рівень прибутку, що генерується власним капіталом. При додатному значенні диференціала фінансового левериджу зростання коефіцієнта фінансового левериджу призводить до ще більшого

приросту рентабельності власного капіталу, тоді як при від'ємному значенні диференціала це може призвести до подальшого зниження рентабельності власного капіталу.

На досліджуваному підприємстві спостерігаємо позитивний ефект фінансового левереджу (+0,0,57).

В умовах постійних змін у господарюванні та фінансовому середовищі важливо постійно аналізувати та вдосконалювати структуру джерел фінансування підприємства. Особливу увагу слід звертати на аналіз зміни частки власних коштів у загальній сумі джерел коштів, оскільки це може вплинути на сприйняття підприємства кредиторами та зменшити фінансовий ризик при укладанні угод.

На досліджуваному підприємстві основним джерелом формування майна підприємства є залучений капітал. На початок року його частка в структурі пасивів склала 83,3%, а на кінець року- 56,4 %. Однак на кінець року частка власного капіталу збільшилась на 26,9 п. Така структура формування майна є ознакою позитивних тенденцій у фінансовій стійкості підприємства.

Збільшення власного капіталу відбулося в більшій мірі завдяки збільшенню нерозподіленого прибутку на 380,2 тис. грн., а питома вага збільшилась на 26,8%. Резервний капітал збільшився незначним чином на 30, 0 тис грн.

Коефіцієнт нагромадження власного капіталу збільшився на 1,68, що є позитивним явищем.

Рентабельність сукупного капіталу протягом 2023 року зросла на 14,5%, що є позитивним явищем

Рентабельність власного капіталу зберігається на доволі високому рівні.

Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності) характеризує частку власних засобів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. В динаміці відбулося підвищення даного показника на 0,6 п., що є позитивним явищем

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених засобів і власного капіталу. На досліджуваному підприємстві відбулося зменшення даного

показника, що свідчить про зменшення залежності від кредиторів і про підвищення фінансової стійкості.

Власний капітал, яким володіє ТОВ «ПЛЮС ТРИ», використовується досить ефективно. Так у 2023 року для здійснення одного обороту власного капіталу різко зменшилась кількість днів -потрібно було 1,17 днів. Це на 31,19 днів менше, ніж у 2022 році.

Факторний аналіз засвідчив, що головною причиною прискорення оборотності власного капіталу є збільшення виручки. Це призвело до пришвидшення обороту капіталу на 17,8 дні, збільшення розміру самого капіталу пришвидшило оборот капіталу на 13,3 дні.

8.Аудит власного капіталу підприємства є важливою складовою аудиторської діяльності. Метою такого аудиту є перевірка достовірності та правильності відображення в обліку операцій з власним капіталом відповідно до чинного законодавства. Аудитор виконує ретельний аналіз фінансової звітності підприємства, переконуючись у тому, що всі операції з власним капіталом відображені правильно та відповідають вимогам обліку.

Після завершення аудиторської перевірки, аудитор формулює незалежну думку щодо правильності відображення інформації у фінансовій звітності підприємства. Ця думка може бути позитивною, якщо фінансова звітність відповідає стандартам та відображає реальну фінансову ситуацію підприємства, або негативною, якщо є помилки або недоліки, які потребують виправлення чи уточнення. Таким чином, аудит власного капіталу сприяє підвищенню довіри до фінансової звітності підприємства та забезпеченню її надійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит: підручник (у двох частинах) / О.М.Брадул, В.А. Шепелюк, С.Б. Іліна, М.О.Юнацький, А.П.Хорошенюк, 4-те вид. доп. і перероб. К. : Видавництво Ліра-К, 2019. 324 с.
1. Бержанір І. А. Власний капітал: проблеми та напрями удосконалення обліку. Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти: збірник наукових праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 березня 2020 р.). Дніпро: НМетАУ, 2020. С. 21–23.
2. Бержанір І., Мамедова А. Напрями удосконалення обліку власного капіталу підприємства. *Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи* / зб. наук. праць /наук.ред. В.С. Лукач . Ніжин, 2019. С. 9-11.
3. Безкоровайна Л. В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/200.pdf>
4. Бланк И.А. Управление формированием капитала. К.: Ника Центр, 2000.512 с.
5. Бугай Н. О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: Проблематика та шляхи її вирішення. *АГРОСВІТ*. № 21, 2016. С. 21-24.
6. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. за ред. Ф.Ф. Бутиця; 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2009. 912 с.
7. Бутинець Ф., Горецька Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах.Житомир: Рута,2003.544с.
8. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Н.С.Акімова, О.О. Говоруха, Л.О.Кирильєва, Т. О. Євлаш.Х. : ХДУХТ, 2019. 182 с
9. Захарченко П. В., Гриценко М. П. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Мелітополь : Видав. буд. Мелітопол. міськ. друкарні, 2018. 224 с.

10. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : Центр навчальної і практичної літератури, 2019. 520 с.
11. Вівчар О. Й., Саварин В. М. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Вип. 19.5. С. 146–150.
12. . Воробйова Н. П., Музиченко Р. О. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. Серія: Економіка та менеджмент. 2017. № 13. С.116–123.
13. Воронко Р.М. Облік у зарубіжних країнах : навч. посібник. 3-тє вид. Львів. Магнолія. 2018. С. 744.
14. Воронко О.С., Штепа Н.П. Економічний аналіз : навч. посібник. Львів, «Новий Світ - 2000». 2012. С. 278.
15. Воськало Н. М. Аналіз власного капіталу. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12696/4/2_13_73-77.pdf
16. Гріщенко І. В., Кобаль О. А. Оцінка показників в процесі фінансового планування підприємства. *Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України : зб. наук. праць*. Вінниця, 2020. С. 223–225.
17. Гріщенко І. В. Оцінка показників фінансової стійкості підприємства. *Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України : зб. наук. праць*. Вінниця, 2020. С. 208–211.
18. Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романів Р.В. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: «Центр учбової літератури», 2019. 424 с.
19. Денисенко М. П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. *Економіка і держава*. 2019. № 12. С. 61–65. URL: <https://doi.org/10.32702/230>
20. Жидєєва Л. І., Колісник О.П. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою) : навч. посіб. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 178 с.
21. Жолнер І.В. Фінансовий облік за міжнародними та вітчизняними

стандартами. URL:<http://www.pidruchniki.ws>

22. Задорожний З.В. Деякі особливості обліку та фінансової звітності будівельних організацій. *Баланс*. 2003. № 17 (455). С. 34-38.

23. Івченко Л. В., Удовик Н. Л. Власний капітал: джерела формування та функції. «*Young Scientist*». № 1 (28). 2016.

24. Ізюмська В. Аналіз теоретичних підходів до визначення дефініції «капітал підприємства». *Економіка та суспільство*. № 35 (2022). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1102/1059>

25. Іонін Є. Є. Аналітичне підґрунтя реалізації концепції збереження власного капіталу. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 43–53.

26. Кіндрацька Г.І. Аналіз господарської діяльності. Львівської політехніки. 2019. 320 с.

27. Козаченко Д. М., Мардус Н. Ю. Теоретичні аспекти обліку, аудиту та аналізу власного капіталу підприємства. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: матеріали 5-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 14-15 квітня 2022 р. / оргком.: Л. Дорогань-Писаренко [та ін.] ; Полтав. держ. аграрний ун-т. Полтава, 2022. С. 104-106.

28. Крашельницька Т. А. Вплив політики управління капіталом на інструменти управлінського обліку. *Економіка: проблеми теорії і практики*. Дніпропетровськ, 2008. Вип. 245. С. 421–425.

29. Крупка Я.Д. Облік інвестицій: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2001. 302с.

30. Ковтуненко Ю. В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 8/2. С. 40–41. URL: <http://dspace.opu.ua/jsui/handle/123456789/2588>.

31. Макаренко Ю. П., Клименко Д. О. Формування оптимальної структури капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економіка та держава*. № 1. 2022. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/10.pdf

32. Мелень О. В., Майструк О. Д. Особливості організації обліку власного капіталу підприємств. *Інфраструктура ринку: Електронний науково-практичний журнал*. 2018. С. 371–375
33. Назаренко О. В., Чижова Т. С. Організаційні аспекти формування, обліку та аудиту власного капіталу підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 30–34.
34. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL <http://zakon1.rada.gov.ua>
35. Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємств: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 504 с.
36. Облік зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник /за заг. ред. С. О.Кузнецова. Х. : ФОП Іванченко І. С., 2019 URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/44799/1/Book_2019_Kuznetsova_Oblik_ZED.pdf
37. Пархоменко В.М., Малюга Н.М. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навч.посіб. Київ: 2019. 120 с.
38. Пилипенко О.І. Управлінські аспекти обліку власного капіталу використання облікової інформації в управлінні. *Вісник КНЕУ*. 2006. №1(35). С. 105-110.
39. Плиса В.Й. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ : Каравела, 2019. 560 с
40. Податковий кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
41. Позняковська Н.М., Зубілевич С.Я. Обліково-аналітичне забезпечення суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції : монографія. Рівне:НУВГП, 2019. 414 с.
42. Попович Д.В., Алимов О.С. Дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств та засоби її підвищення у сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. No 1. С. 31–35. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/1_06_uk/8.pdf.

43. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник. Київ:, «Центр учбової літератури», 2020. 647 с.
44. Романів Р.В. Апперцепція інформації в біхевіористичній теорії бухгалтерського обліку : критика сучасних підходів *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль:ТНЕУ. 2018. №2. С.94-101.
45. Романів Р.В. Оцінка компонентів бізнесу: бухгалтерський підхід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет ім.В.О.Сухомлинського. 2015. №7. С.876-879.
46. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємствах. К. : КНЕУ, 2004. 268 с.
47. Титаренко Н.О., Поручник А.М. Теорії інвестицій: Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2000. 160 с.
48. Шевчук К Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування. *Ринок цінних паперів України*. 2009. № 5,6 С. 39-43.
49. Фінансовий облік: підручник; 2-ге вид.доп. та перероб./ Я.Д.Крупка, З.В.Задорожний, П.Н.Денчук [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 488 с.
50. Фінансовий аналіз у схемах і таблицях / уклад.: Мірошник О. Ю., Шубіна С.В. , Пічугіна Т. С.: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 326 с.
51. Фінансовий аналіз підприємства: методика та практика : навч. посіб. / Н. В. Трусова, М. А Терещенко. Мелітополь та інші: Мелітоп. Міськ. друк., 2019. 272 с.
52. Фінансовий менеджмент : підручник. За заг. ред. Поддєрьогіна А. М. Київ : КНЕУ, 2017. 534 с.
53. Фальченко О. О., Побережна Н. М., Юр'єва І. А. Особливості формування власного капіталу на підприємствах. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Дніпро. 2019. Випуск 2 (19). С. 404 – 409.
54. Чемчикаленко Р. А., Сукрушева Г. О., Ткаченко А. Ю. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 27. С. 350–354. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/27_2019_ukr/56.pdf.

55. Шийч О. І. Ефективне керування структурою капіталу –запорука стійкого фінансового становища підприємства. *Бухгалтерський облік і аналіз*. Київ, 2020. С 23–25

56. Яцух О. О., Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2018. No 3. С. 173–180. URL: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_3/35.pdf.